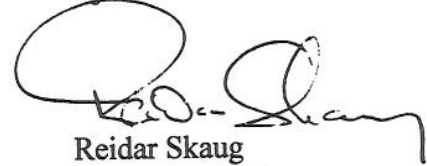

FFIE/671/161.02

Godkjent
Kjeller 15 mars 1996

Reidar Skaug
Forskningsjef

**MODERNE KRIGFØRING VED INNGANGEN
TIL DET 21. ÅRHUNDRE**

REKKEDAL Nils Marius

FFI/RAPPORT-96/01371

FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT
Norwegian Defence Research Establishment
Postboks 25, 2007 Kjeller, Norge

NORWEGIAN DEFENCE RESEARCH ESTABLISHMENT (NDRE)
 FORSVARETS FORSKNING SINSTITUTT (FFI)

UNCLASSIFIED

POST OFFICE BOX 25
 N-2007 KJELLER, NORWAY

SECURITY CLASSIFICATION OF THIS PAGE
 (when data entered)

REPORT DOCUMENTATION PAGE

1) PUBL/REPORT NUMBER FFI/RAPPORT-96/01371 1a) PROJECT REFERENCE FFIE/671/161.02	2) SECURITY CLASSIFICATION UNCLASSIFIED 2a) DECLASSIFICATION/DOWNGRADING SCHEDULE	3) NUMBER OF PAGES 66												
4) TITLE MODERNE KRIGFØRING VED INNGANGEN TIL DET 21. ÅRHUNDRE (MODERN WARFARE ON THE DOORSTEP OF THE 21TH CENTURY)														
5) NAMES OF AUTHOR(S) IN FULL (surname first) REKKEDAL Nils Marius														
6) DISTRIBUTION STATEMENT Approved for public release. Distribution unlimited. (Offentlig tilgjengelig)														
<table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> 7) INDEXING TERMS IN ENGLISH: </td> <td style="vertical-align: top;"> IN NORWEGIAN: </td> </tr> <tr> <td>a) <u>Conventional Warfare</u></td> <td>a) <u>Konvensjonell krigføring</u></td> </tr> <tr> <td>b) <u>Technological development</u></td> <td>b) <u>Teknisk utvikling</u></td> </tr> <tr> <td>c) <u>LIC-conflicts</u></td> <td>c) <u>Lavintensitets-konflikter</u></td> </tr> <tr> <td>d) <u>Conclusions</u></td> <td>d) <u>Konklusjoner</u></td> </tr> <tr> <td>e) _____</td> <td>e) _____</td> </tr> </table>			7) INDEXING TERMS IN ENGLISH:	IN NORWEGIAN:	a) <u>Conventional Warfare</u>	a) <u>Konvensjonell krigføring</u>	b) <u>Technological development</u>	b) <u>Teknisk utvikling</u>	c) <u>LIC-conflicts</u>	c) <u>Lavintensitets-konflikter</u>	d) <u>Conclusions</u>	d) <u>Konklusjoner</u>	e) _____	e) _____
7) INDEXING TERMS IN ENGLISH:	IN NORWEGIAN:													
a) <u>Conventional Warfare</u>	a) <u>Konvensjonell krigføring</u>													
b) <u>Technological development</u>	b) <u>Teknisk utvikling</u>													
c) <u>LIC-conflicts</u>	c) <u>Lavintensitets-konflikter</u>													
d) <u>Conclusions</u>	d) <u>Konklusjoner</u>													
e) _____	e) _____													
THESAURUS REFERENCE:														
8) ABSTRACT To create the conditions for tactical and operational success, military commanders must destroy the enemy or hinder his movement through direct or indirect application of lethal power. Conventional warfare is however only one form of modern warfare. Today most warfighting do not involve two conventional military forces, but conventional forces and guerrilla forces in so called "LIC-environments" primarily in The Third World. This warfare is characterised by long endurance – 10 to 15 years – and normally relatively small casualty rates. This report comments on the developments, and look into some of its possible consequences.														
9) DATE 15 March 1996	AUTHORIZED BY This page only Reidar Skaug	POSITION Chief Scientist												

ISBN 82-464-0071-1

UNCLASSIFIED

SECURITY CLASSIFICATION OF THIS PAGE
 (when data entered)

INNHOOLD

	Side	
1	INNLEDNING	5
1.1	Generelt	5
1.2	Endringer i de vestlige trusselpersepsjoner – mulige konsekvenser av den nye utviklingen	6
2	DE KONVENSJONELLE MILITÆRE STYRKER: HVA KARAKTERISERER UTVIKLINGEN ?	8
2.1	Det nye stridsfeltet – hvor går utviklingen?	8
2.2	Manøverkrigføring	9
2.2.1	Moderne manøverkrigføring (US Army: " <i>AirLand Operations</i> "-doktrinen)	10
2.3	De landmilitære styrkenes rolle	11
2.3.1	Bakkestyrker – nye utviklingstrekk	12
2.3.2	Hva kjennetegner de kommende hovedstyrker?	13
2.3.3	Ledelse og informasjonstilgang er kritiske faktorer	15
2.4	Teknologiens betydning på det framtidige stridsfeltet	15
2.4.1	Plattformer versus antiplattformer	16
2.4.2	Kombinerte styrker erstatter tradisjonelt infanteri	16
2.4.3	Stadig konkurranse mellom plattformer og motmidler	17
2.5	Moderne sjøkrigføring	17
2.5.1	Geopolitikk som faktor – viktig også i sjøkrigssammenheng	18
2.5.2	Sjømakt som politisk faktor	19
2.5.3	Teknologi og sjømakt	20
2.5.4	Havet som element – grunnlaget for sjøkrigføring	22
2.6	Moderne luftmakt	23
2.6.1	Luftmakt: Strategisk versus taktisk satsning	24
2.6.2	Moderne luftkrigsteori – en viktig faktor for planlegging	26
2.6.3	Muligheter og ambisjoner i kampen om luftherredømme	28
2.6.4	Luftkrig i fremtiden	29
2.7	Konvensjonell krigføring – mulige utviklingslinjer	30
2.7.1	Krigføring på større avstand?	31
2.7.2	Langtrekkende presisjonsvåpen – kort presentasjon	31
2.7.3	Landstrid – mulige nye utviklingstrekk	32
2.8	Militære operasjoner i fremtiden	32
2.8.1	Mange militære konflikter også i fremtiden ?	33
2.8.2	Gulfkrigen en typisk framtidskonflikt ?	33
2.8.3	Endringer vil skje	34

	Side	
3	HVORDAN UTVIKLER MODERNE KRIGFØRING SEG ? – DET RUSSISKE PERSPEKTIVET	36
3.1	Generelt	36
3.2	Mulige konsekvenser av utviklingen	37
3.3	Mulige konsekvenser av de nye våpensystemene som nå er underveis	38
3.4	Russlands rolle	39
3.5	Vurdering av utviklingen	40
4	LAVINTENSITETSKONFLIKTER – EN INTRODUKSJON TIL "DEN ANDRE KRIGEN"	41
4.1	Innledning	41
4.2	Begrepenes innhold i dag	45
4.3	Hva kjennetegner de pågående konfliktene ?	45
4.3.1	Hva skaper grunnlag for opprør ?	48
4.3.2	Hva karakteriserer såkalt "revolusjonær krig" ?	49
4.4	Delkonklusjon	51
5	MODERNE KRIGFØRING: EN ANALYSE AV DE TO HOVEDFORMER	53
5.1	Innledning	53
5.2	"Valg av riktig linse"	53
5.3	Forskjellige typer krigføring	54
5.4	Bekjempelse av opprørsbevegelser – alltid en stor utfordring	58
6	AVSLUTNING MED DISKUSJON	59
6.1	Generelt om de to formene for krig	59
6.2	Strategiens utforming er av betydning i moderne krigføring	60
6.3	Konklusjon	63
	Litteratur	63
	Fordelingsliste	66

MODERNE KRIGFØRING VED INNGANGEN TIL DET 21. ÅRHUNDRE

1 INNLEDNING

1.1 Generelt

Krig og krigføring er hele tiden under sakte omforming. Faktorer så forskjellige som teknologisk utvikling, hvor store ressurser som stilles til disposisjon til enhver tid, hvem det er som anvender krig som politisk middel, og hvordan man vurderer den moralske side av det å føre krig, er eksempler på dette. Slike forhold er også sentrale når den som akter å gjøre bruk av militærmakt, skal forsøke å fastslå hva som bør være de såkalte *suksesskriterier*.

I denne sammenheng er det helt klart store forskjeller mellom de ulike land både i holdningen til, og i viljen til, å anvende militærmakt for å oppnå politiske målsetninger. Denne rapporten beskriver kort de forskjellige former for krigføring som er aktuelle, satt inn i et militærteoretisk, teknologisk og samfunnsmessig perspektiv.

Krigføring er en universell aktivitet, både med hensyn til tid og sted. Imidlertid som en følge av store kulturelle og teknologiske ulikheter, vil selve krigens karakter ta svært forskjellig form etter hvor i verden krigen vil bli ført. Siden den vestlige verden i lang tid nå har vært militært toneangivende, og har vært militært overlegne i de fleste større konflikter, har man også hatt en tendens til å legge lite vekt på studier av krigføring i andre deler av verden. Nettopp denne begrensede interesse for å studere andre former for krigføring enn den man har spesialisert seg på i den vestlige verden, har også gitt svært negative utslag når land i den europeiske krigføringstradisjon har engasjert seg i særlig Asia. Eksempel på dette er de problemer som først Frankrike og deretter USA opplevde i Indokina i perioden 1946 til 1972/73; og tilsvarende for russerne (som står i *samme tradisjon*) i Afghanistan på 1980-tallet. De tre landene som her er nevnt, har kanskje mer til felles i sin praksis av krigskunst enn hva som skiller dem – alle slåss i en europeisk tradisjon.

Når man står overfor fiender som praktiserer strategier som baserer seg på å *unngå fienden* og å trekke krigen i langdrag, og som benytter nettopp dimensjonene *tid og rom* som et *våpen*, virket dette svært frustrerende på de militære sjefer som er trent i vår *europeiske tradisjon*. Vi er nemlig vant til at våre avanserte våpen og et raskt og dynamisk reaksjonsmønster skal gi god effekt, og derigjennom sikre oss seier. Dette har tradisjonelt fungert godt i krigene mellom de vestlige land og mot land som har "adoptert" den vestlige krigføringen, f eks Japan i Andre verdenskrig og Irak i Gulfkrigen i 1991. Disse problemstillingene og de store forskjeller man i dag ser stilt overfor ulike typer av militære maktmidler, vil bli vektlagt i drøftingene av de forskjellige former for moderne krigføring.

Denne rapporten tar *ikke* opp den tredje aktuelle form for krig, nemlig *atomkrig* mellom stormakter, eller mellom evt "nye" atommakter og de alt etablerte atommakter. Trolig er dette ikke den mest aktuelle form for krigføring p g a de enorme farer som dette medfører for deltagerne selv og for verden forøvrig. Imidlertid kan man ikke utelukke denne form for våpenbruk siden atomvåpen ennå har en rolle og spille i *avskrekkingssammenheng*. Det er også tvilsomt å forutsette at makthavere alltid vil ha en såkalt *rasjonell opptreden*. Vi bør heller ikke undervurdere at rasjonalitet kan tolkes ulikt i forskjellige kulturer, og det som virker logisk og nærmest selvforklarende i bl a en *vestlig* sammenheng, kanskje vil se noe annerledes ut i andre deler av verden. I denne forbindelse er en evt fremtidig nukleær trussel fra mindre stater som utvikler slike våpen, et spesielt problem som vil kreve en nærmere analyse også i Vesten.

(Denne formen for krigføring bør evt drøftes nærmere ved en senere anledning. I denne forbindelse er fremtidig nukleær trussel fra små stater som utvikler slike våpen, et spesielt problem.)

I rapporten beskrives aktuelle former for krigføring med konvensjonelle våpensystemer, og det forutsettes at konflikter som ikke kan løses politisk, vil søkes løst ved hjelp av våpenmakt. Historiske eksempler er her flere steder benyttet for å synliggjøre problemstillingene. Følgende faktorer er vektlagt:

- aktuelle virkemidler; d v s faktorer som teknologi, organisasjon og produksjonsevne
- rammebetingelser, d v s faktorer som samfunnsutvikling, økonomi og normer; herunder hva som anses som "akseptable" militærteoretiske- og politiske problemstillinger i dag
- hvordan forfølges politiske og strategiske mål?

Det er selvsagt *samspillet* mellom disse svært forskjellige faktorer som er viktig. Avslutningskapittelet forsøker å antyde noen av de nye problemstillingene.

1.2 Endringer i de vestlige trusselpersepsjoner – mulige konsekvenser av den nye utviklingen

Trusselbildet er betydelig endret de siste 5-6 år. Oppløsningen av Warszawapakten, sammenbruddet av Sovjetunionen, etableringen av relativt gode forbindelser mellom ledelsen i Russland og USA og inngåelsen av CFE-avtalen, har ført til at de fleste regjeringer i Europa og Nord-Amerika mener det er grunnlag for å omprioritere ressurser fra forsvar til andre samfunnsområder. Viktig er også at det trolig etterhvert har festet seg et bilde hos mange at større konflikter mellom stormakter ikke lenger regnes som særlig sannsynlige. Det er primært konflikter mellom mindre makter i "utkantene av sivilisasjonen" eller mellom stormakter og mindre land eller mellom regionale makter og deres naboer, som legges til grunn for prioriteringer i planleggingssammenheng.

Dette får etterhvert store konsekvenser for all militær planlegging. Bl a vil antallet viktige våpenplattformer bli redusert som et resultat både av inngåtte avtaler og av endrede nasjonale forutsetninger. Samtidig kan vi imidlertid ane konturen av en økt satsing innen ikke-regulerte områder som for eksempel presisjonsstyrte konvensjonelle høyteknologivåpen med lang rekkevidde. Denne utviklingen kan få store konsekvenser for utformingen av *konvensjonelle styrker* og dermed for forsvarsplanlegging generelt.

Bortfallet av den kalde krigen har også fått følger i andre deler av verden. Dette trekker i noe forskjellige retninger:

- a) Ved bortfallet av den ideologiske todelingen av verden med "kommuniststater" mot "demokratier" som hoveddelingsprinsipp, har mange av de "ideologiske" konfliktene i særlig den tredje verden skiftet karakter. De to supermaktene USA og det tidligere Sovjetunionen blir ikke lenger automatisk "sponsor" for hver sin side. Faren for at stormaktene blir trukket direkte militært inn i de mange lokale oppgjør er derfor blitt betydelig redusert.
- b) Den kalde krigen virket imidlertid også på mange måter som en *stabilisator* i flere regioner. Ingen av supermaktene så sine interesser tjent med at større konflikter fikk lov å utvikle seg, dersom det var fare for at dette ville medføre at man selv ble direkte trukket inn, eller at motparten kunne utnytte situasjonen. Man "styrte" følgelig sine "klienter" med tildels hard hånd, slik at situasjonen ikke skulle komme ut av kontroll. Dette lyktes selvsagt ikke alltid, men supermaktene fungerte likevel ofte som et "drivanker" og som en *moderator* i konfliktene.
- c) Nettopp bortfallet av Den kalde krigen i kombinasjon med at ingen stormakter i dag er sterke nok til å "styre verden" på egenhånd, gjør det mulig for "oppkomlinger" med lokale eller regionale ambisjoner å utvikle sine interessesfærer av både militær og økonomisk karakter. Disse statene er å anse som *revisjonister* i det internasjonale samfunn, ved at de ønsker å skaffe seg en bedre posisjon i sin del av verden. Dette vil ofte komme på tvers av andre staters interesser, noe som medfører konflikter mellom "revisjonist-staten" og en eller flere av dens naboer. I denne sammenheng fremstår ofte allerede eksisterende stormakter som tilhengere av "status quo", fordi de kan føle sine interesser truet av "nykomlingen". Følgelig kommer ikke bare styrke men også *vilje* og politisk evne til å tåle tap inn som en viktig faktor.
- d) Men også *internt* i svært mange stater er det store spenninger. Langt de fleste væpnede konflikter er i dag *innen* et land. Det er særlig situasjonen i de mange nye nasjonalstater i Asia og Afrika som stort sett har en 15–35 år lang historie som frie stater. Her er det i dag gjerne sosiale, religiøse eller etniske årsaker til motsetningene. I denne sammenheng er det verdt å huske på at slike motsetninger ofte er *symptomer* på reelle skjevheter av bl a sosioøkonomisk og fordelingspolitisk art. Dette er en ny trend som nå etterhvert avløser de politisk og ideologisk baserte "revolusjonære frigjøringskriger" fra den kalde krigens periode.

Også i Europa har imidlertid gamle spenninger og konflikter kommet til overflaten etter at stormaktsdominansen er over, med lokale kriger og borgerkriger som mulig resultat. (Jfr krigen(e) i det tidligere Jugoslavia.)

I realiteten er kanskje ikke de grunnleggende årsakene til opprør og krig egentlig særlig endret, selv om både retorikken og deltagelsen fra aktørene utenfra er annerledes. Dette er normalt *ikke* kriger/ konflikter mellom organiserte stater, men er oftere (mindre) lokale oppgjør der bl a etnisitet og sosiale og økonomiske motsetninger ofte kombineres med en religiøst eller politisk fundert "mobiliseringsideologi".

Her gjelder som regel andre spilleregler enn i en konflikt der konvensjonelle militære styrker settes inn for raskt å sikre en *militær* avgjørelse. Nettopp denne viktige dimensjonen ved hva som ofte i dag kalles "Nonstate Warfare" eller "Low Intensity Conflicts" (LIC), vil bli drøftet mer detaljert i kapittel 4.

En siste faktor som vil bli berørt i rapporten, er følgende problemstilling: Kanskje er ikke problemet at stormakter ikke er sterke nok til å "rydde opp" i f eks Bosnia eller Rwanda, men at de *samfunnsmessige forutsetninger* for slike eksterne og potensielt kostbare aksjoner både i penger og menneskeliv, rett og slett ofte vil mangle. Kun når helt vitale politiske og økonomiske interesser trues som f eks oljetilførselen til Vesten fra Midt-Østen etter Iraks innmarsj i Kuwait i august 1990, er man villig til å gå til krig. Slik sett er "terskelen" for stormaktsinngripen blitt høyere enn tidligere. (Jfr kapittel 5 og 6.)

2 DE KONVENSJONELLE MILITÆRE STYRKER: HVA KARAKTERISERER UTVIKLINGEN ?

Dette kapittelet gir en grov oversikt over utviklingen frem til i dag når det gjelder konvensjonelle styrker. I de tre hovedavsnittene gis en historisk basert fremstilling av h h v land-, sjø- og luftstridskreftenes utvikling i moderne tid, og hvilken utvikling som nå ser ut til å komme innen de konvensjonelle militære styrker.

Til nå har det alltid vært kontroll over eget territorium eller erobring av naboenes område som har dominert krigføringen. Dette har medført at *landkrigføringen* har vært den avgjørende del av krigføringen, med sjø- og luftstridskrefter som mer eller mindre avgjørende "tilleggsressurser". Dette bildet er nå kanskje i ferd med å bli endret noe. For Vesten generelt og særlig USA som nå i større og større grad selv skal kunne opptre offensivt og være i stand til å maktprojisere inn i andre områder (à la Bosnia i 1996), vil den relative betydning av flystyrker og kanskje særlig av *sjøtransport* og de tilhørende kampfartøyer, være økende.

2.1 Det nye stridsfeltet – hvor går utviklingen?

Alt tyder nå på at vi, i forbindelse med en evt storkrig i Europa, vil se færre enheter og plattformer enn det som til nå har vært sannsynlig. Reduserte forsvarsbudsjetter vil som tidligere nevnt rett og slett medføre færre styrker og mindre men antagelsesvis kvalitativt

og ytelsesmessig utstyr til disposisjon. Ny bedret teknologi har gjort stridsfeltet mer "gjennomsiktig" på grunn av de nye rekognoserings- og overvåkingssystemer som f eks "Airborne Warning and Control System" (AWACS) og "Joint Surveillance Target Attack Radar System" (JSTARS).

Den stadige forbedringen av rekkevidde og treffsannsynlighet har samtidig fremtvunget nyutvikling innen doktriner og taktikk. Disse er nå på nytt under revisjon i de fleste land som en følge av de dramatiske politiske endringer i Europa, og de nye økonomiske realiteter. Det later til å være bred enighet i de sentrale europeiske land (også i Tyskland) om at de gamle lineære konsepter har utspilt sin rolle. Og uansett hva som ellers måtte skje, vil konvensjonell krigføring til lands bli basert på såkalte *manøverkrigføringsprinsipper* dersom stormakter er involvert. (Se pkt 2.2 for drøfting.) Til erstatning for det tidligere semi-statiske konseptet for forsvar i Tyskland, er det nå innen NATO-rammen vedtatt et nytt operasjonsmønster for å erstatte det tidligere mønster basert på (nasjonale) korps gjennom Vest-Tyskland med front østover. Stikkord er bl a "*Counter-Concentration*", vertikale operasjoner og operasjoner mot angriperens eksponerte flanker. Slike operasjoner vil kreve effektive manøvre av bakke- og luftstyrker av en annen karakter enn det mønster en tidligere hadde tenkt seg. Målet er å utnytte potensielle svakheter hos motparten, og pansrede styrker anses fortsatt som ideelle enheter for denne type operasjoner, men da i nært samarbeid med særlig luftstyrker (24).

2.2 Manøverkrigføring

Manøverkrigføring er et nøkkelord når en skal forstå moderne konvensjonell krigføring. Det har, som tidligere nevnt, vært en gradvis bevegelse bort fra stridskonsepter som baserer seg på såkalt utmattelseskrigføring og over mot konsepter som anvender manøverkrigføringsprinsipper.

Begrepet "manoeuvre warfare" kan kanskje best forstås om det settes opp som kontrast i begrepet "attrition warfare" (utmattelseskrigføring). Manøverkrigføring er pr definisjon en form for krigføring der en søker å unngå en statisk og/eller lineær måte å strukturere krigføringen på. Viktig er også at en bevisst søker å unngå stereotype og lett forutsigbare "skolens løsninger" for hvordan strid skal føres. Manøverkrigføring forutsetter egentlig også at en alltid forsøker å forbedre og omskape egne institusjoner/ organisasjoner slik at disse er i stand til å utnytte ressursene best mulig, d v s en form for "mental beredskap" der en søker å bli bedre og opptre mer fleksibelt hele tiden.

Manøverkrigføring kan forstås som en form for prosess der en alltid forsøker å *sette inn egen styrke mot fiendens svakheter*. Manøverkrigføring er også et bevisst forsøk på enten å identifisere eller selv å skape et svakt punkt hos fienden. Dette følges så opp med en hurtig utnyttelse av situasjonen med tanke på å bryte ned fiendens vilje til å slåss. Det er det siste som skal karakterisere et konsept som bygger på moderne manøverteori. En bærende idé

vil her være at *når to viljer møtes, vil seier gå til den side som lykkes med å ødelegge motpartens vilje til å slåss videre.*

Moderne bruk av manøverkrigføring har bl a vært praktisert av tyskerne under første del av Den andre verdenskrig, av israelerne i de fleste av deres kriger med sine arabiske naboer, og av den USA-ledende koalisjonen under Gulfkrigen i 1991. Når dette har vært vellykket, karakteriseres de teoretiske konseptene av at manøverkrigføring skal lære ledere hvordan de skal tenke og ikke hvordan de i detalj skal løse oppdraget. Oppdragstaktikk i denne forbindelse skal kjennetegnes av at overordnet ledd som gir oppdraget også må tildele nødvendige ressurser slik at oppdraget kan løses av den som får oppdraget. Målet er at manøverkrigføring som utgangspunkt skal ha en sammenhengende og klar holdning til hvordan krig skal kunne føres, d v s *hvordan en skal tenke omkring krigføring.*

Moderne manøverkrigføring er som teoretisk grunnlag primært et *resultatorientert tankesystem*, og er i mindre grad opptatt av selve prosessen fram til målet. Dette skulle tilsi at det er mange veier til målet, men at det er desto viktigere å ha nettopp målet klart for seg.

Hensikten med manøverkrigføringen vil som tidligere nevnt alltid være å ødelegge fiendens vilje til å fortsette for å nå sine mål, ikke nødvendigvis fysisk å ødelegge fiendens styrker. Dette vil i praksis være en *kombinasjon av fysiske, psykologiske og moralske virkemidler*, og står i en viss kontrast til det som ellers har vært vanlig i forbindelse med moderne krigføring: At fiendens militære styrker skal være hovedmålet for krigføringen. Imidlertid er ikke dette nødvendigvis i direkte kontrast med f eks en sentral militærteoretiker som Clausewitz som definerer ødeleggelse av fienden mer som å sette ham i en for ham håpløs situasjon, slik at fienden velger å gi opp kampen. Dette er imidlertid ikke det samme som at manøverkrigføring vil sikre relativt ublodige seire, å la Gulfkrigen i 1991. Dette ble blodig nok for den som tapte krigen. Men god planlegging, effektive styrker til disposisjon og en dyktig stridsledelse, vil kunne frembringe en rask kollaps hos motstanderen, selv om dette neppe vil kunne oppnås så enkelt som mot Irak, dersom motstanderen er militært kompetent og har en moderne doktrine (24, 30).

2.2.1 Moderne manøverkrigføring (US Army: "*AirLand Operations*"-doktrinen)

Som et eksempel på hva som pr i dag er de grunnleggende prinsipper for såkalt moderne manøverkrigføring, vil vi nedenfor kort liste opp hva US Army nå vektlegger i forbindelse med sin hærdoctrin FM-100-5: "*AirLand Operations*" som i 1993 erstattet den såkalte "*AirLand Battle*"-doktrinen. Disse såkalte "*imperatives*" skal i sin tur være de styrende prinsipper for nettopp hvordan hæren skal utstyres og trenes med tanke på strid under forskjellige forutsetninger. Valg av tekniske løsninger skal ideelt sett være en logisk følge av hvordan en vil implementere disse prinsippene i forbindelse med konvensjonell krigføring. "*AirLand Operations*"-doktrinen har som oppgave å beskrive hvordan US Army skal skape og eventuelt anvende stridsevne på operativt og taktisk nivå. Hvor godt

en vil lykkes på slagfeltet vil avhenge av hærens evne til å slåss etter følgende fem "grunnbegreper": *"initiative, agility, depth, versatility and synchronization"*. Disse begrepene hevder amerikanerne beskriver hva som historisk har karakterisert vellykkede militære operasjoner, og det er dette som nå skal prege all amerikansk hærdoctrin, taktikk og stridsteknikk. Kritikere av doktrinen har imidlertid hevdet at (overdreven) synkronisering ikke er forenlig med manøverteori. I stedet har de hevdet at i manøverteori er det *to* bærende prinsipper: "Speed" og "focus of effort". (En ny versjon av FM-100-5, doktrine-dokumentet, er nå under arbeid og ventes utgitt høsten 1996.)

Nettopp fordi vi nå er midt i en viktig nyskapingstid innen alle de ledende militærmakter, og der moderne manøverkrigføringsprinsipper har erstattet den tidligere relativt ensidige fokusering på ildkraft og lende (utmattelseskrigføring), vil dette over tid også få konsekvenser for organiseringen av stridsfeltet. Ny teknologi må tas i bruk dersom en skal make å lede striden på en så dynamisk måte som nå forutsettes. Kravene om tilnærmet sanntidsetterretning, og til kommando- og kontrollsistemets (K2) kapasitet, samt til treningsstandard, vil bli betydelig skjerpet når man skal opptre offensivt.

Det er her ellers interessant å registrere en ny trend i USA. En videreutvikling av US Navy og US Marines . . . "from the Sea"-doktrine i retning av hva man i planleggingsprosessen har kalt en "Air, Sea, Land"-doktrine, er nå iverksatt. Her vil et viktig element trolig bli marinestyrker med støtte av bl a kryssermissiler, satt inn i en manøverkrigførings-sammenheng. Dette vil evt redusere behovet for bl a direkte luftstøtte fra fly, men vil samtidig forsterke betydningen av innsats med *presisjonsvåpen* som sådan.

2.3 De landmilitære styrkenes rolle

Nedenfor vil det bli gitt en kort beskrivelse av vanlige trekk ved den nye utviklingen innen de ledende militærmakter i Europa. Bildet er relativt entydig, men det finnes selvsagt betydelige nasjonale forskjeller og preferanser.

Utviklingen går i retning av hva vi kan kalle *vertikal disponering* av styrker. Med dette menes en styrkebruk som erstatter tradisjonell manøvertaktikk basert på å holde terreng med få åpninger i fronten, med et nytt operasjonsmønster basert på stikkord som avskjerme og *parere*, og hvor motangrepet har en viktig plass.

Det gamle mønsteret med et relativt *"tett"* deployeringsmønster framme, medførte at en forsvarte mye terreng og tillot få åpninger inn mot eget bakre område. I et moderne taktisk mønster aksepterer en i større grad slike åpninger, d v s at en selv vil deployere egne styrker for å *utnytte* disse åpningene til å angripe fiendens enheter. Oppgaven til de fremtidige hovedstyrkene vil i henhold til et slikt deployeringsmønster kunne være:

- a) **Framskutte styrker.** Med støtte av luftstyrker skal disse styrkene bl a utnytte diverse former for elektronisk overvåking for å holde oversikt over stridsfeltet. Disse relativt lette styrkene vil utføre *oppklaring, overvåking* samt *ildledning*. Dette vil kreve at

styrkene har god mobilitet, utholdenhet og kan klare seg uten betydelig støtte bakfra. Viktigere enn noen gang er at en i nær sanntid kan lede ild fra fly og andre langt-rekkende våpensystemer, siden slik ildstøtte nå raskt blir tilgjengelig. Slike oppdrag vil kunne løses av oppklaringsenheter, pansrede og upansrede, og av spesialstyrker av forskjellige slag.

- b) **Diverse former for "utrykningsstyrker".** Hensikten er bl a raskt å kunne forsterke de framskutte styrkene; evt utnytte det faktum at fiendens kapasitet på en gitt akse er redusert av førbekjempningen. Pansrede enheter (stormpanservogner og stridsvogner med støttesystemer) anses som godt egnede styrker for denne rollen. Men siden det her ofte vil dreie seg om relativt store avstander, har stormaktene utviklet også diverse *luftmobile enheter* med tanke på slike operasjoner. Imidlertid vil det alltid være behov for å ha en evne til motangrep med begrensede målsetninger, noe som tilsier at man bør disponere flere former for styrker som kan være i stand til å manøvrere raskt og utnytter sin egen direktevirkende ild.
- c) **Mobile operative hovedstyrker.** For den viktige bekjempelsen av fiendens hovedstyrker, enten ved motangrep (taktisk nivå) eller ved en motoffensiv (operativt nivå), forventes så langt en i dag kan se utviklingen, mekaniserte enheter å forbli kjernetroppene, støttet av bl a angrepshelikoptre og moderne artillerisystemer som f eks MLRS. Disse styrkene er imidlertid tungt utrustet, noe som gjør det ressurskrevende å foreta lange strategiske forflytninger. Dette er også tidkrevende, som under Gulfkrigen i 1991. Det tok her ca 4 mnd å overføre og klargjøre de vestlige angrepsstyrkene.

Innen NATO er det nå en klar tendens i retning av at i det minste deler av de stående styrker kan bli *multinasjonale styrker*, jfr det nye korpset under britisk ledelse og det tysk/franske korpset som begge nå er under etablering. Dersom trenden i retning av multinasjonale styrker holder seg, vil en eventuelt også kunne se en tilsvarende tendens mot *rollespesialisering*, d v s at de enkelte land tar på seg spesielle oppgaver på vegne av NATO. Tradisjonelt har de enkelte land vært ansvarlig for alle felter innen de tildelte sektorer i Tyskland.

2.3.1 Bakkestyrker – nye utviklingstrekk

Mye peker nå i retning av økt interesse for å utvikle "lettere" styrker innen NATO-landene, siden man nå vil kunne stå overfor flere typer motstandere. Blant annet vil ikke disse alltid måtte være fullmekaniserte og ha betydelig flystøtte å la de styrkene som man utviklet med tanke på en evt krig med det tidligere Sovjetunionen. Særlig den reduserte trusselen om et storangrep østfra, gjør at landene ser mindre behov for selv å holde større mekaniserte styrker for å møte denne trusselen. Viktige faktorer for de endrede vurderinger er blant annet:

- a) **Kostnadene** ved å bygge opp eller fornye de moderne mekaniserte styrker er høye. Særlig nøkkelsystemer som for eksempel stridsvogner ligger nå anslagsvis på ca 40–50 millioner pr enhet, når en tar hensyn til reservedeler og annet nødvendig støtteutstyr. Tilsvarende koster de moderne angrepshelikoptre mellom 70 og 250 millioner pr stk, når en tar hensyn til reservedeler og opplæringspakkene som hører til.

Ennå er det en betydelig mekanisert kapasitet i de fleste land, noe som reduserer investeringsbehovet for nye stridskjøretøy på kort sikt.

- b) **Teknologiutviklingen tilsier at det fortsatt vil bli utviklet mange motmidler** rettet spesielt for å bekjempe bl a pansrede styrker. Eksempel på dette kan være avanserte minesystemer, "top-attack"-våpen og flere former for bakke- eller luftleverte presisjonsstyrte ammunisjonstyper. Dette blir spesielt effektivt dersom det skapes bedre oppklarings- og ildledelsessystemer og -teknikker enn de en til nå har hatt til disposisjon. Imidlertid er det her på sin plass å minne om at de fleste nye våpensystemer selvsagt vil bli møtt med motiltak, enten tekniske eller taktiske, noe som bør tilsi en viss varsomhet med å "dømme ut" betydningen av de mekaniserte styrkene. Mye tyder heller på at disse over tid gis en ny utforming, ikke at de vil forsvinne, siden kun slike styrker har stor overlevelsessevne på et mobilt stridsfelt, under hensyn til bl a artilleritrusselfen. Viktig er også at det alltid vil være behov for styrker som kan håndtere en fiende ved hjelp av direkteskytende våpen, selv om de indirekte-virkende våpensystemers relative betydning nå er klart økende.
- c) **Taktiske endringer:** CFE-avtalen (om implementert) med sine tak for nåværende nøkkelsystemer som artilleri, stridsvogner og stormpanservogner, vil samtidig medføre begrensninger i tallet på enheter til disposisjon. Dette, kombinert med økonomisk motiverte klare reduksjoner i nøkkelland som Russland, Tyskland, Frankrike og England, vil over tid medføre at færre enheter vil stå til disposisjon. Slik tvinges det fram en nytenkning omkring bruken av de styrker en beholder, både på taktisk og operativt nivå. Blant annet vil det by seg nye *taktiske muligheter* når færre styrker er aktuelle i et gitt område. Det blir med andre ord igjen enklere å manøvrere og *utmanøvrere* en motstander på stridsfeltet, noe som er en ny utfordring for de som utvikler operative konsepter og taktikk.

2.3.2 Hva kjennetegner de kommende hovedstyrker?

Som nevnt ovenfor er det all grunn til å tro at mekaniserte styrker også i overskuelig framtid vil utgjøre en viktig del av den militære kapasitet. Med mekaniserte styrker menes her en kombinasjon av troppearter som gjør det mulig for en feltherre å levere både direkte og indirekte ild for å påvirke stridens gang der det er behov for dette. Sentralt står følgelig "combined arms"-aspektet som har som mål å skape *synergieffekt* ut av de enkelte troppearter, slik at en oppnår en bedre totaleffekt enn om de hadde operert hver for seg. Dette er selvsagt ikke noe nytt, men blir relativt viktigere etterhvert som tallet på styrker blir redusert.

Trolig vil en av konsekvensene bli at man både i norsk og europeisk sammenheng vil bli mindre opptatt av å holde lende og i stedet på en pragmatisk måte akseptere at lende kun er av betydning for å oppnå et resultat; dvs at dette skal benyttes for å ødelegge fiendens styrker, eller hans vilje til å fortsette. Denne form for *dynamisk strid* kan normalt best oppnås om en kombinerer mekaniserte styrker med luftstøtte og sikrer at de nødvendige støttesystemer av alle slag er tilgjengelig. Om ikke annet viste Gulfkrigen i 1991 at uten luftstøtte kan ikke militære konvensjonelle bakkestyrker operere effektivt uansett sammensetning, stilt overfor en motstander som disponerer flystyrker med stor luft-til-bakke kapasitet og har evne til å bruke denne kapasiteten.

De framtidige reduserte styrker i Europa vil trolig ikke primært ha et "lokalt preg" spesialtilpasset en storkrig som under Den kalde krigen. Det vil følgelig kreves en justert utrustning av i det minste deler av disse styrkene slik at de evt skal kunne deployere raskt "out of area", d v s utenfor Sentral-Europa. Dette vil kreve såvel strategisk som taktisk mobilitet.

Taktisk vil kravet være at en er i stand til å forflytte seg raskt på stridsfeltet for å ta opp kampen med fienden. Dette tilsier et klart behov for pålitelige styrker som kan operere i all slags vær og i de fleste former for terreng, men samtidig ha stor overlevelsessevne. Normalt løses slike oppgaver i moderne krigføring ved hjelp av mekaniserte styrker direkte understøttet av særlig angrepshelikopter, men med luftstøtte fra egne fly som en viktig forutsetning. (Angrepshelikoptre og mekaniserte styrker som samarbeider effektivt gir en svært høy synergieffekt slik dette nå vurderes i de fleste vestlige land, se nedenfor.)

I denne sammenheng er det et stadig større problem ved "out of area"-operasjoner at de aktuelle "uromakere" gjerne selv har betydelige mekaniserte styrker. Lett infanteri og spesialstyrker kan i et slikt stridsmiljø ofte blir for lette til å stå i mot en besluttsom motstander, selv om de sikres betydelig flystøtte. Alternativt må det utvikles nye og spesielt effektive våpensystemer for panserbekjempelse for slike styrker. Dette vil imidlertid kreve tid og store kostnader.

I dag er selvsagt ikke evnen til å manøvrere forbeholdt de mekaniserte styrker/bakkestyrker. Særlig helikoptret har i løpet av de siste 25 år raskt økt sin militære betydning. Helikopterformasjoner har følgelig funnet sin plass i de fleste vestlige lands landforsvar. Det er her på sin plass å presisere at de nye og svært effektive kapasiteter som slike avdelinger av angrepshelikoptre gir, ikke bør ses på som erstatning for bl a mekaniserte styrker, noe som dessverre ofte er problemstillingen. Helikoptret er primært en ny langtrekkende dimensjon i ildkraft, men det er i *integrasjon* med de øvrige bakkestyrker at denne kapasiteten gir synergieffekt. Helikopter kan for eksempel ikke ta og holde et målområde. Til dette kreves fortsatt bakkestyrker.

Imidlertid er det som gjør mekaniserte styrker effektive og mobile på taktisk nivå, deres største handikap under strategiske forflytninger. Store volum og vekt gjør en strategisk forflytning av for eksempel en stridsvogndivisjon med alle støtteelementer, til en stor prøvelse for logistikksystemet i enhver moderne armé. Moderne stridsvogner veier f eks fra 50 til 60 tonn og det er følgelig et erklært vestlig designmål å redusere vekten. Ønsket om redusert vekt må imidlertid alltid avveies mot kravene til overlevelsessevne og ildkraft.

I de nye stridskonseptene som nå tas i bruk, er trenden klar: Pansrede enheter bør ikke forbrukes i "attrition"-pregede kamper, siden en da ikke får utnyttet disse systemenes sterke sider fullt ut. Selvsagt kan slike enheter utmerket brukes under defensive operasjoner, men man bør unngå at stridskjøretøyene ender opp som "mobile stillinger". Pansrede enheter sammen med deres nødvendige støttesystemer vil ennå i mange år være de avgjørende

styrker på det konvensjonelle stridsfeltet. Dette tilsier at man tilriver seg initiativet og utnytter egen ildkraft, mobilitet og fleksibilitet. Slik skapes det momentum som skal til for å nedkjempe motstandernes vilje til å fortsette, evt ødelegge hans styrker.

2.3.3 Ledelse og informasjonstilgang er kritiske faktorer

Det er liten tvil om at det som er skissert ovenfor er svært krevende oppdrag, noe som stiller store krav til ledelse på alle nivå. Initiativ og kreativitet på alle plan er her en viktig forutsetning. Også andre problemer er klart til stede.

De nye overvåkings- og innhentingssystemene som etterhvert gir alle parter som behersker den nye teknologien et bedre etterretningsbilde enn før, gjør det samtidig vanskeligere reelt å overraske fienden både på taktisk og særlig på operativt nivå. (Effektiv etterretningsinnhenting og -anvendelse er viktig i alle faser av en konflikt.) Siden avdelingene på fremtidens stridsfelt blir vanskeligere å holde skjult i stilling eller under marsj, må taktikken justeres. Fremrykning langs mange forskjellige akser i spredte formasjoner og med stor hastighet, vil trolig bli viktigere og viktigere for å holde egne tap nede. Siden dette stiller store krav til stridsledelse, kommunikasjonssystemer og til fleksibel planlegging, vil behovet for operativ ledelse øke. Militære sjefer på operativt nivå vil ikke primært kunne være opptatt med å føre slaget, men må hele tiden tenke på de neste slag og på hvilke konsekvenser disse eventuelt vil kunne få. Operativ sjef må følgelig planlegge og handle på et helt annet grunnlag enn de taktiske sjefer, noe som ytterligere vil skjerpe kravene til rett-tidige og korrekte etterretninger og analyser.

Siden en på operativt nivå i framtiden i mindre grad kan forventes å være bundet til begrensede sektorer konsentrert om å holde lende, vil dette kreve at bakke- og luftstyrker "henger sammen" i sine operasjoner, operasjoner som vil kunne gå over store geografiske områder. Dette vil som antydnet kreve integrerte kommandostrukturer, gode KKI-systemer og at militære ledere er villige til å benytte oppdragsorienterte ordrer ("Auftragstaktik") heller enn detaljstyring ("Befehlstaktik"). Den som kan makte å utnytte det "kaos" som ofte tilsynelatende kan prege situasjonen i krig, vil ha en klar fordel overfor en fiende som ikke makter å holde vedlike initiativet, eller mangler et klart mål å arbeide mot.

2.4 Teknologiens betydning på det framtidige stridsfeltet

Teknologisk utvikling i tiden etter 1945 har medført en betydelig kapasitetsøkning for moderne våpensystemer. Særlig har effektiv rekkevidde og treffsannsynlighet sammen med ødeleggelsesevne, blitt betydelig bedre. Det er imidlertid viktig å se nærmere på om den teknologiske utvikling har medført store endringer på selve stridsfeltet. Det er også viktig å se på balansen mellom våpenplattformer og motmidler mot disse, herunder i hvilken grad mobiliteten på stridsfeltet er endret. Som en del av dette er det også viktig å vurdere hva som evt vil skille et fremtidig stridsfelt ut fra de vi nå har sett de senere år, for

eksempel i de mange krigene i Midt-Østen. I denne sammenheng kan heller ikke teknologi løsrives fra faktorer som økonomi, folkeretten, politisk utvikling og endringer i de militære styrkeforhold over tid.

2.4.1 Plattformer versus antiplattformer

Det har vært en klar trend over de siste 60 år at militære plattformer har økt både i kapasitet og generell betydning. De fleste moderne kriger, med unntak av de mange geriljakriger i den tredje verden, har også vært dominert av disse plattformene og ikke av tradisjonell infanteristrid.

Selv om plattformene klart har større kapasitet enn tidligere, er det samme tilfelle også for motmidlene. Ser en på de større konvensjonelle kriger som har vært ført de senere år, vil det følgelig kunne hevdes at det har vært en slags balanse i utviklingen mellom plattformer og motmidler. Dette er helt tydelig i Midt-Østen, selv om en kan se tendenser i litt forskjellige retninger fra krig til krig.

En kan her som et eksempel nevne at mens betydningen av stridsvogner og kampfly var begrenset i 1956, hadde de samme systemer en helt avgjørende effekt på utfallet i 1967. I 1973 var imidlertid effekten av stridsvogner og fly klart redusert p g a de mottiltak som var iverksatt (moderne panservern-missiler og luftvern-missiler av sovjetisk fabrikat på arabisk side). I Libanonfelttoget i 1982 hadde fly og stridsvogner imidlertid reetablert sin dominerende effekt på stridsfeltet, igjen på grunn av at nye plattformer og elektroniske mottiltak var introdusert.

Sammenligner en disse resultatene med det en så under den langvarige krigen mellom Iran og Irak på 1980-tallet, ser man at her skulle ikke plattformstrid dominere på samme måte. I stedet var det i denne krigen langt på vei *konvensjonell infanteristrid* som preget bildet. Årsaken er å finne i begrenset tilgang på moderne våpen og ikke minst begrenset evne til å planlegge og lede større operasjoner i de to land. Det er her også viktig å etablere et klart skille mellom *tilgang til* moderne teknologi og en parts *evne* til å anvende dette på en målrettet måte taktisk og operativt. I denne krigen var heller ikke egne tap sett på som en så avgjørende faktor som dette er i for eksempel Israel og andre vestlige land.

2.4.2 Kombinerte styrker erstatter tradisjonelt infanteri

Angrepsstrid utført med infanteri vil alltid være helt avhengig av egen offensiv ilds evne til å holde nede motpartens anti-personell våpensystemer, noe som over tid har variert mye. Effektiviteten av direkte infanteriangrep har følgelig blitt helt avhengig av i hvilken grad terrenget er egnet, styrkeforholdet, og særlig av evnen til å holde motpartens våpen nede. Imidlertid er nå infanteriets rolle i de moderne hærer endret som en følge av utviklingen. Kombinerte mekaniserte styrker har i realiteten erstattet tradisjonelt infanteri i de ledende industrialiserte land. Det man har beholdt av infanteri-lignende styrker er typisk luftlande-

eller luftmobile styrker samt spesialstyrker, men dette er styrker med spesialinnsats som hovedoppgave – ikke deltagelse i hovedstridene i konvensjonell krigføring.

Når en likevel under for eksempel Iran–Irak-krigen førte større felttog dominert av infanteristyrker mot stillinger holdt ved hjelp av moderne defensive våpen, var en sjelden i stand til å skape gjennombrudd. Tapene var ofte omtrent som i tilsvarende operasjoner under første del av Første verdenskrig, og med samme begrensede effekt.

2.4.3 Stadig konkurranse mellom plattformer og motmidler

Skal en forsøke å oppsummere situasjonen vil en alltid se en hard konkurranse mellom plattformer og motmidler, d v s en stadig svingning i enten den ene eller andre retning. På kort sikt kan enten plattformene eller et aktuelt motmiddel ha en fordel, men på grunn av den stadige utvikling vil det etter en tid bli skapt effektive mottiltak. Tempoet i dette kan variere noe, og normalt er utviklingstempoet og viljen til å ta nye teknikker i bruk, høyest under krigsforhold eller i en spent politisk situasjon. Imidlertid har det alltid vært slik at sett over et lengre tidsperspektiv vil visse våpensystemer miste sin dominerende rolle og vil bli erstattet av helt andre systemer.

Et godt eksempel på dette kan hentes fra sjøkrigen, der kanonutrustede seilskip ble erstattet av slagskipet fra ca 1880. Dette skjedde gradvis. Dampskipene kom ca 1840–50. Pansring ca 1860–70. De såkalte, og i sin tid helt banebrytende, "Dreadnought"-konstruksjonene startet med det engelske slagskipet "Dreadnought" som ble sjøsatt i 1906. Slagskipet dominerte så en kort periode, for så å bli erstattet av hangarskipet som den dominerende plattform til sjøs under Den andre verdenskrig. Hangarskipet dominerte også i de nærmeste 25 år etterpå. I dag er atomdrevne strategiske undervannsbåter kanskje de viktigste plattformer til havs for USA, og også til en viss grad for Russland.

2.5 Moderne sjøkrigføring

I sjøkrigføring har man tradisjonelt vært opptatt med å kontrollere et sjø- eller havområde som har betydning for eget landområde, eller for det landområde man evt er interessert i å erobre. Blant annet gir dette mulighet for å fremføre både styrker og forsyninger over sjø. I dagens moderne sjøkrig er man selvsagt ikke bare interessert i hva som skjer på overflaten, men er like avhengig av både luftrommet over som av ubåt-aktivitet, og også av hva som er situasjonen på land i det aktuelle område. Det er likevel mulig å hevde at sjøkrigføring er svært orientert rundt de militære instrumenter, d v s *militære plattformer* som overflatekrigsskip, ubåter, maritime fly og amfibieskip. Alle disse er å anse som "brikker" i marinesammenheng, og er utviklet for å gjøre spesialiserte oppdrag som kontroll med eller nektelse av tilgang til havet, projisering og støtte til styrker på land, eller landbombardement etc (24).

Selv om marinestyrker kan være i stand til å opptre som autonome styrker, er det i dag mest vanlig å bruke slike styrker som en av flere komponenter når en politisk hensikt søkes oppnådd, d v s at man søker å kombinere land-, sjø- og luftstyrker, da en slik kombinert styrke alltid vil være en større trussel enn en ensidig sammensatt sjøstyrke. Den britiske marinestrategen Corbett skrev alt i 1918 om dette:

"By maritime strategy we mean the principles which govern a war in which the sea is a substantial factor. Naval strategy is but that part of it which determines the movements of the fleet when maritime strategy has determined what part the fleet must play in relation to the action of the land forces; for it scarcely need saying that it is almost impossible that a war can be decided by naval action alone."¹

Det som ekstra har forsterket denne tendensen mot såkalte *fellesoperasjoner* mellom forsvarsgrener i vår tid, er den generelle utvikling innen rekkevidde, evne til å oppdage mål, nøyaktighet, og ødeleggelsesevne når mål blir truffet. Alt dette har redusert autonomien til sjøstridskreftene; d v s at selv om den spesielle karakter til sjøbaserte våpensystemer og plattformenes oppdrag mot spesielle sjømål er en realitet, må dette bidraget likevel alltid bli vurdert i en større politisk, geografisk og teknologisk sammenheng. Generelt kan vi i dag hevde at tre elementer tilsammen vil definere hensikten og betydningen av sjøkrigføring: Teknologi, geopolitikk og politisk økonomi. Det er imidlertid også viktig å slå fast at *havet* i seg selv er en fjerde hovedkomponent, siden det er transitt, kontroll og kamp i dette elementet som er årsaken til at det fortsatt er behov for marinestyrker.

2.5.1 Geopolitikk som faktor – viktig også i sjøkrigssammenheng

Det at f eks Norge ligger der det ligger, er en viktig geopolitisk faktor, og vil langt på vei også prege hva vi har tilgang til av ressurser, og følgelig hva som er våre avgjørende nasjonale interesser. Dette er også med på å avgjøre hvem som kan bli våre allierte og også hvem som kan bli våre potensielle fiender. Utformingen av en stats militære styrker vil bli påvirket av den geopolitiske faktor, men påvirkes også av geografiske og topografiske faktorer; og særlig for stormaktene: Behovet for å kunne transportere egne styrker til potensielle "hot spots" langt borte fra eget territorium. Det siste er fortsatt stort sett avhengig av sjøtransport – på tross av flyenes økte kapasitet.

Naturlig nok vil en kontinental stat som kan bli utsatt for en invasjonstrussel direkte over landegrensen, ha en svært forskjellig strategisk oppfatning av situasjonen i forhold til en øystat uten en tilsvarende trussel, men som har store interesser å ivareta på den andre siden av havet. Den kontinentale makten vil normalt se på sjøkrigføring som et *tillegg* til landkrigføring, d v s for å beskytte sine flanker mot angrep ført frem over havet, samt

¹ J S Corbett: "Some pinciples of maritime strategy", London, 1918.

prøve å påvirke en potensiell motpart slik at han ikke kan bruke havet fritt til å fremføre angrepsstyrker. (Både Russland og Tyskland har stort sett tenkt i disse baner i moderne tid.) I motsetning til denne tankegangen vil en øystat sette hovedfokus på sjøstrategien, da kontroll med sjøen vil hindre en potensiell angriper å sette over til øystaten, og erobre denne. Her blir marineelementet selve *fundamentet* for den strategiske tankegang. Sjøkontroll blir her hovedmålet for å sikre egne interesser, sikre sine venner og allierte og samtidig øke egen makt og innflytelse. (England er kanskje beste eksempel på denne tankegangen.)

Selv om det som står ovenfor er en "idealtipe"-beskrivelse, er dette en viktig faktor når en skal studere utvikling av konsepter for sjøkrigføring, d v s at det er viktig for resultatet hvordan en vektlegger denne klart *asymmetriske* måten å tenke på. Her er det viktig for perspektivet hvor på kloden de aktuelle stater ligger. Det er kanskje ikke tilfeldig at de fleste militærteoretiske arbeider omkring strategi og konflikter har hatt hovedfokus på *landkrigføring*. Det er klart mindre litteratur omkring sjømakt og sjøkrigføring, trolig som en følge av at få land har vært avhengig av sjøkontroll og sjøbasert projeksering av militære styrker. (Det som har vært gjort innen sjømilitær teoriutvikling, er gjerne et resultat av globaliseringen og betydningen av de økonomiske imperier fra slutten av 1800-tallet.)

2.5.2 Sjømakt som politisk faktor

Den industrielle revolusjon medførte ikke bare en enorm økning i økonomisk makt, men medførte også sakte men sikkert en større avhengighet mellom landenes økonomier – langt større enn på noe tidligere tidspunkt. Dette er en utvikling som har pågått over de siste ca 200 år, men som virkelig skjøt fart etter Andre verdenskrig.

Storbritannia var her pionerlandet, og ble mer og mer avhengig av markedsekspanjon, d v s en bredt anlagt global ekspansjon for å finne avtagere til alt landets voksende industri produserte. (Japan fikk tidlig i vårt århundre en lignende rask ekspansjon i Asia, også basert på moderne teknologi.) Ekspansjonen og den nye teknologiutvikling som fulgte i den industrielle revolusjons fotspor, muliggjorde også en betydelig satsing på *marinestyrker* på britisk side. Konstruksjon, bygging og utrustning av større sjøgående fartøy har alltid vært svært dyrt, og forutsetter alltid en effektiv kommersiell base. Var ikke havet sentralt for en gitt stats overlevelse, vitale interesser eller politiske økonomi, ville man alltid se på marineinvesteringer som luksus som kunne kuttes ned på når tidene ble trangere. Hollenderne og britene så i sin tid begge på sine flåter som helt avgjørende for deres verdiskapning – og brukte store ressurser på dette (24).

I dag er også flåter svært dyre å bygge og vedlikeholde. Stater som ikke anser seg å være avhengige av sjøkontroll, eller ser behov for å projisere sjøbaserte maktmidler mot land, vil gjerne først kutte ned på flåten. (Russland er nå i en slik situasjon.)

2.5.3 Teknologi og sjømakt

Helt opp til 1600-tallet var det lite som skilte krigføring til sjøs fra krigføring til lands. Selve striden ble ført ved at fartøyene nærmet seg hverandre, og at man så satte inn personell og våpen – enten bording og nærstrid, eller ved at man *vedret* motstanderens fartøy så dette sank. Fra 1600-tallet ble så *artilleri* etterhvert tatt i bruk som et supplement til bording og nærstrid, og fra rundt 1800 var *kanonen* selve hovedvåpnet.

Det meste av den maritime krigføring før 1600-tallet foregikk nær kysten, og var basert på relativt hurtige og godt manøvrerbare båter utstyrt med en sterkt rambukk foran (galeier). Disse skipene var imidlertid lite seildyktige i dårlig vær, og hadde svært begrenset evne til å seile langt. Som en følge av at det politiske tyngdepunkt sakte begynte å svinge fra Middelhavsområdet og til Nord-Europa i senmiddelalderen, ble også seiling på Atlanterhavet viktigere. Her var det behov for helt andre skipskonstruksjoner enn i Middelhavet, og dette frembrakte etterhvert helt nye og seilbaserte skipskonstruksjoner. Galeienes tid var over.

De større seildrevne krigsskipene utstyrt med kanoner dominerte fra 1700-tallet sjøkrigen. Dette var "stand-off" angrep, og forutsatte ikke bording av motparten, selv om det fortsatt skjedde. På mange måter kan vi se på utviklingen de siste ca 400 år som en stadig forbedring av de kapasiteter som seilskipet og kanonen representerte.

I løpet av 1850-tallet startet så en ny utvikling. Overgangen fra seil til stim fikk flere konsekvenser. Mens motorfremdrift gir stor uavhengighet av været, medførte dette imidlertid også at man ble svært avhengig av baser for å sikre tilgang til kulldepoter (senere oljedepoter) rundt om i verden. Dette var noe som alle stormakter med flåteambisjoner var seg svært bevisst fra ca 1870, og var i seg selv et bidrag til kappløpet om kontroll over koloniområder i det som vi i dag kaller den tredje verden. Avhengigheten av baser er fortsatt tilstede i dag, siden reparasjoner av skip, fly og våpensystemer, inkl personellens behov for å være i land, også nå er viktige faktorer for alle flåter. Utviklingen mot få men svært spesialiserte baser som vi ser i dag, er ytterligere forsterket p g a den nukleære driften og de skjerpede krav til ekspertise som dette medfører. Slik sett ser vi at den teknologiske utvikling står helt sentralt i forbindelse med sjøkrigføring. Samtidig ser vi at evnen til å engasjere fiendens fartøyer, eller å angripe mål på land på stor avstand ved hjelp av kanoner eller missiler, er et karakteristisk trekk ved den fleksibilitet som nå bygges inn i krigsfartøyer. Imidlertid er moderne teknologi både komplisert og dyr, og medfører betydelige investeringer for den som akter å delta i særlig "blue-water"-sammenheng.

Fem utviklingstrekk innen teknologi står nå sentralt i forbindelse med de problemer og muligheter som påvirker krigføringen til sjøs. Disse er:

- a) Langtrekkende og svært treffsikre missiler som leveres fra fly eller fartøyer tilhørende de maritime flåter.

- b) Masseødeleggelsesvåpen av alle slag. Særlig er atomvåpen av stor betydning for stormaktenes arsenaler.
- c) En enorm utvikling av sensorteknologien som gjør det mulig å lokalisere og identifisere fienden på langt større avstander enn tidligere.
- d) Moderne kommando- og kontrollsystemer som gjør det praktisk mulig å lede og koordinere styrkene raskt og effektivt, samtidig som styrkene kan seiles spredt, men likevel være i stand til å samvirke.
- e) Teknikker/motmidler mot de samme sensorer og presisjonsvåpen som er nevnt ovenfor. Uten slike ville plattformene bli svært sårbare. (Sensorer og motmidler er her i en kontinuerlig kappestrid.)

Sammen gir de midler som er skissert ovenfor et *svært utvidet stridsfelt* der de stridende parter blir i stand til å levere meget effektive våpen mot hverandre når målet er lokalisert. Som en følge av dette er det også et mindre og mindre klart skille mellom sjøkrigføringen og landstriden, noe som gir en klar synergifordel til den (eller de) parter som er i stand til å koordinere sjø-, land- og luftstridskrefter. Denne form for såkalt "joint warfare" er alt i dag i ferd med å bli svært avhengig av de hjelpemidler som er i det ytre rom. (Satellitter er alt i dag nærmest en *forutsetning* for de langtrekkende våpensystemers effektivitet.)

Moderne sjøkrigsutvikling har medført at teknologien slår i to retninger:

- a) Maritime styrker har med sitt utvidede arsenal av langtrekkende våpensystemer økt sin kapasitet og maktprosjeksjonsevne.
- b) Samtidig medfører dette at de blir mer sårbare overfor motpartens tilsvarende våpensystemer.

Resultatet er at man må danne *kampgrupper* der mer eller mindre spesialiserte krigsskip må samvirke nært om man skal kunne avverge eller redusere farene mot egne styrker. Dette krever høyt treningsnivå om bord, og et sikkert og effektivt ledelsesapparat på alle nivå. I tillegg er det økende behov for samvirke med særlig *landbaserte* flystyrker når flåtene opererer nært land, både under offensive og defensive operasjoner. Dette er en problemstilling som ikke bare angår stormakter, men som også i høyeste grad er viktig for mindre land som utsettes for press/angrep fra sjøbaserte plattformer.

I dagens situasjon er også en annen faktor viktig; Dersom en får senket et større krigsfartøy, vil dette lett også kunne få *politiske* konsekvenser som en følge av moderne mediadekning. Dette tilsier at et dyrt og omfattende samvirke vil kreves slik at egne sjø-, land- og luftstridskrefter er effektivt i stand til å utføre nær sagt alle aktuelle offensive og defensive oppdrag. Med dagens priser på moderne krigsskip vil også tallet på enheter bli redusert, med en økt verdi pr enhet som en logisk følge. Resultatet er at det kreves doktriner som sikrer et best mulig samvirke, samtidig som det blir mulig å redusere

sårbarheten for egne styrker overfor motpartens presisjonsvåpen. Dette er ingen liten utfordring.

Det er trolig slik at den generelle tekniske utvikling både har utvidet kapasiteten men samtidig gjort det vanskeligere for de stater som er avhengige av å ha dominans til hav, dersom deres sikkerhet og nasjonale interesser skal sikres. Mens en landmakt med effektive såkalte "land lines of communication" (LLOC) kanskje kan nøye seg med å *forhindre* at en sjømakt kan gjøre effektiv bruk av havet, bli ved å hindre at sjømakten blir i stand til å sette i land styrker hos en truet alliert. Er dette mulig, har den angripende landmakt en teoretisk fordel. Blant annet kan en relativt liten men effektiv flåte av angrepsubåter skape store problemer for sjømakten som *må* projisere makt i land for å virke effektivt, siden sjømakten *må* holde sine såkalte "sea lines of communication" åpne (SLOC). Den vanlig forestillingen fra landstrid om at angriperen bør ha 3 til 1 i (lokal) overlegenhet om en skal slå motparten raskt og effektivt, er trolig svært misvisende om anvendt på forsvar av SLOC. Nettopp de moderne sensorer, stillegående ubåter, moderne miner og presisjonsvåpen, gjør trolig angrep på SLOC lettere, og forsvaret av disse blir tilsvarende vanskelig å gjøre effektivt. For en *sjøavhengig stat* er dette uheldig, siden en form for *gjensidig sjønektelse* rett og slett ikke er godt nok; dette blir i praksis seier for landmakten som ikke er avhengig av seier til sjø for å presse frem en avgjørende løsning på land. Følgelig er det også slik at en maritim stormakt ikke bare ser på sjøkrigføring som en forlengelse av landstriden, men også som selve *fundamentet* for eget sikkerhetssystem, og som en *forutsetning* for landets evne til å holde i gang en konflikt på andre siden av havet.

2.5.4 Havet som element – grunnlaget for sjøkrigføring

Det er vanlig å gjøre et skarpt skille mellom sjø- og landkrigføring, et skille som primært skyldes det element som sjøkrigen føres i – havet. Imidlertid er det i dag grunn til å modifisere dette skarpe skillet, siden det er aktuelt å anvende både land- og sjøstridskrefter i kombinasjon ved bl a intervensjoner i andre deler av verden, dvs i begrensede militære intervensjoner med klart avgrensede hensikter og tidshorisonter. (Amerikanerne kaller nå dette "littoral warfare", og har gitt dette en sentral plass i sin nye ". . . from the Sea"-doktrine for US Navy og US Marine Corps.)

Både sjø- og landkrigføring kan i dag omfatte hurtige angrep og omfattende bruk av bl a tung ild. (For USAs del er her et nært samarbeide mellom US Navy og US MC sett på som svært sentralt). Slike styrker kan også benyttes for å sikre egne kommunikasjonslinjer, eller for å true fiendens. Også fiendens infrastruktur og industrikapasitet kan ofte trues om land- og sjøstridskrefter kan settes inn på en koordinert måte. Selvsagt kan slike kombinerte styrker også benyttes til å nøytralisere eller ødelegge motpartens styrker.

På samme måte, selv om det er lett å se klare begrensninger i hvor langt samarbeidet kan gå rent praktisk mellom land- og sjøstridskrefter, eksisterer det for særlig stormakter også en mulighet for reelle "joint actions" der alle elementer (land-, sjø- og flystyrker) kan settes

inn i det som ofte har vært kalt "maritime theaters of operations". Selv om flåtekapasiteten her normalt vil være den dominerende faktor, har de andre elementene svært viktige oppgaver å utføre. Imidlertid er det helt klart at marinestyrken har den dominerende oppgave når det gjelder både sjøkontroll og maktprojeksjon. Når det gjelder sjøkontroll kan denne enten være en *positiv kontroll* med såkalte "designated sea areas" for et gitt tidsrom eller formål, eller ha en mer generell hensikt som å "dominere verdenshavene". Det er her også mulig å snakke om en form for *negativ rolle*, nemlig å nekte motparten sjøkontroll ("denial of sea control") i et gitt område eller for et spesifisert tidsrom. Hvilken form den maritime innsatsen vil få er avhengig av den geopolitiske virkelighet, ressursene som er til disposisjon og de *strategiske* krav som stilles av den aktuelle part, i kombinasjon med de aktuelle landenes generelle utenrikspolitiske målsettinger.

Hensikten med såkalt "power projection" inkluderer et bredt spektrum av offensive marineoperasjoner med det formål å bære frem militærmakt fra sjøen og inn på land. Dette kan bli inkludert angrep med missiler fra en strategisk ubåtflåte, men mer sannsynlig tar dette form av angrep med fly- eller kryssermissiler fra hangarskipsgrupper, amfibiske marineinfanteriangrep, eller bombardement utført med kanoner og missiler. På samme måte som med sjøkontroll, kan slike oppdrag bli definert negativt, d v s at man søker å hindre at motstanderen blir i stand til å utøve sin ønskede maktprojeksjon. Vedlikehold av sjøkontroll inkluderer alltid SLOC-sikkerhet, og er følgelig en viktig forutsetning for en reell maktprojeksjon. Både sjøkontroll og maktprojeksjon *inkluderer* oppgaven med å sikre og etterforsyne styrker som er deployert til et fremmed land.

Som vi ser av drøftingen ovenfor, har marinestyrker svært forskjellige oppgaver å løse også i fremtidens militære utvikling. Ikke minst for USA er sjøkontroll og maktprojeksjonsevne å anse som en *nødvendig forutsetning* for at landets supermaktstatus skal kunne bestå.

2.6 Moderne luftmakt

Luftmakt ble en realitet i løpet av Andre verdenskrig. Opp til dette tidspunkt hadde luftstyrker i realiteten blitt sett på som en "forlenget arm" for hæren, primært som et rekognoseringsmiddel for å finne fienden eller for å lede artilleriild. I løpet av de vel fem år som denne krigen varte, ble luftforsvaret anerkjent som likeverdig med hæren og marinen. Ingen felttog kunne lenger vinnes uten at luftmakt var en viktig bidragsyter – både til lands og til sjøs. Flyet viste seg også å bli svært fleksible plattformer etterhvert som ny teknologi ble utviklet og tatt i bruk. Flyet fikk roller som f eks:

- vinne luftoverlegenhet
- gi støtte til bakkestyrker
- gi støtte til marinestyrker
- langtrekkende rekognosering og ubåtjakt i Atlanterhavet
- trosspetransport, inkl luftlandsetninger

Flyet viste seg også etterhvert godt egnet til å opptre *uavhengig* i en *strategisk* rolle ved bl a bombing av motstanderens industriområder eller kommunikasjoner. De store bombe-offensivene mot Tyskland fra ca 1942 til 1945, er her en viktig milepel i utviklingen av moderne luftmakt, selv om en nærmere analyse av den reelle effekten i *etterhånd* har vist at virkningen av den enorme ressursinnsatsen som dette var, neppe kan sies å ha hatt den betydning for krigens utfall som lederne i samtiden antok. I *samtidig* militærteori var det flere av luftmaktentusiastene som hevdet at krig kunne bli vunnet *uten* at en måtte sette inn hær- og sjøstridskrefter. På dette felt er sannsynligvis forståelsen for luftmaktens reelle muligheter og begrensninger større i dag, selv om mange har brukt bl a Gulfkrigen i 1991 som et eksempel på at kriger kan vinnes med luftmakt. (Det var den 4 dager lange bakke-offensiven som tvang Irak ut av Kuwait – godt forberedt av luftoffensiven.) (24).

2.6.1 Luftmakt: Strategisk versus taktisk satsning

Introduksjonen av atomvåpen fikk betydelige konsekvenser for den videre utvikling også på flysiden. Det er neppe direkte galt å hevde at dette førte til at på 50- og første del av 60-tallet ble taktiske flystyrker og tilsvarende konseptutvikling, langt på vei neglisjert av stormaktene. Ikke engang Koreakrigen der luftoperasjoner spilte en betydelig rolle, fikk avgjørende konsekvenser for trendene. Bl a ble det etter 1945 gjort lite for å skrive ned og systematisere erfaringene omkring luftoperasjoner, og lite ble også gjort for å videreføre disse erfaringene i bl a utdannelsessystemet. Konsekvensen var at under Koreakrigen måtte en "lære om igjen" i stor stil. Siden de allierte stort sett hadde luftherredømme, var ikke dette noe stort problem, men det tok lang tid før såkalt "air interdiction" fikk den ønskede effekt. Skal slike operasjoner være effektive må egne bakkestyrker ha initiativet som f eks under Italia-felttoget i 1944/45. Flystyrker som opererer for seg selv og uten at det blir utøvet press mot fienden av samarbeidende bakkestyrker, vil selvsagt kunne skade og ødelegge motpartens styrker og forsinke deres fremføring av forsyninger, men blir neppe i stand til å hale i land seieren på egenhånd. Trolig gjelder dette også i dag og i den nærmeste overskuelige fremtid (24).

Etter at Koreafelttoget var over, ble de fleste ressurser i USA benyttet for å bygge opp "Strategic Air Command". Relativt lite ble satset på taktiske flystyrker. I samtiden så en på Korea som ett unntak, d v s en krig det neppe ville bli mange av p g a atomvåpnenes inntog. En antok at atomvåpen ville bli brukt i et oppgjør mellom stormaktene, noe som rettferdiggjorde bl a at en inntil videre ikke satset større ressurser på å utvikle nye konvensjonelle ammunisjonstyper.

I de mange kolonikrigene og andre begrensede kriger etter 1945, fungerte luftmakt primært som et støttesystem for bakkeoperasjoner. Dette var noe helt annet enn krigføring i stor skala som tradisjonell luftteori stort sett hadde vært opptatt av. De få som studerte dette nærmere, konkluderte også med at luftstøtte i slike kriger stort sett ville være effektiv innen områder som taktisk støtte, rekognosering og lufttransport. Særlig er de to siste områdene

ansett som viktige under såkalte "Low Intensive Conflicts" (LIC). (Dette er ennå "god latin" i de fleste stormakter.)

En var følgelig egentlig kun delvis forberedt innen det amerikanske flymiljøet da USA for fullt startet sitt engasjement i Vietnam i 1965. I praksis sto en her overfor helt andre problemer enn de man ville ha møtt i en storkrig mot Sovjetunionen. Bl a var det mange *politiske beskrankninger* og en hadde ikke et enhetlig kommando- og kontrollsystem. Dette utviklet seg over tid slik at de fire forsvarsgrenene på mange måter førte *hver sin luftkrig*, i tillegg til at det reelt ble ført fem separate luftkampanjer: En i Sør-Vietnam mot FNL, en mot Nord-Vietnam/Hanoi-regimet, to "hemmelige" mot h h v Laos og Kambodsja, og en femte langs den såkalte "Ho Chi Minh-veien" i Laos. Under slike operativt kompliserte og politisk vanskelige forhold, må det nødvendigvis bli en del forviklinger underveis. Hele det teoretiske og doktrinære grunnlaget var på dette tidspunkt lite i stand til å takle dette (24).

Med nedtoningen av atomkrigen tidlig på 70-tallet kom så etter Vietnamkrigens slutt, nye utviklingsmuligheter innen taktisk luftstøtte. Det hadde også etterhvert skjedd en betydelig nyorientering som en følge av krigene i Midt-Østen i 1967 og i 1973. Her er det viktig å se litt nærmere på virkningene av Israels vellykkede offensiv i 1967. I 1967 hadde israelske fly hatt fordelene av initiativet gjennom deres forkjøpsangrep, noe de ikke hadde i 1973 da egypterne angrep. Egypterne (og syrerne) hadde også p g a de negative erfaringene etablert sterke bakkebaserte luftvernssystemer, basert på ny russisk teknologi og trening. Resultatet var at det israelske flyvåpen etter relativt store tap i åpningsfasen, måtte nøye seg med en klart mindre sentral rolle i denne krigen enn i 1967. Her står en overfor et særtrekk ved luftstyrker og deres effektivitet: Teknologi og systemutvikling er helt avgjørende for effektiviteten av alle former for luftkrigføring.

Flyene har til nå dominert som våpenplattformer, men introduksjonen av langtrekkende såkalte "precision-guided munitions" (PGM) og andre former for førerløse plattformer (RPV/UAV), kan forventes å få stor betydning etterhvert. På mange måter er det slik at de nye tekniske muligheter og utfordringer som ligger i å utnytte disse, er styrende for all moderne teori om bruk av luftmakt. Dette medfører også at enten er en i stand til å ta opp utfordringene som ligger i PGMs, elektronisk krigføring og de andre større eller mindre revolusjoner som moderne elektronikk har medført for luftkrig, eller så kan en overhode ikke stille opp med noe håp om å komme positivt ut av dette. Det kreves også et godt koordinert og spesialisert samarbeid mellom bakkeinstallasjoner og plattformer, dersom dette skal bli kosteffektivt. Det begrepet som nå benyttes om dette teamarbeidet er "Air Campaign", d v s hvordan luftstridskrefter kan anvendes best mulig på det operative nivå i et aktuelt krigsteater. Utfordringen for aktuell sjef for et slikt krigsteater vil være hvordan han best mulig skal kunne omforme de konkrete krigsmål til taktiske planer på det operative nivå. Det er i denne sammenheng at klare og praktiske teorier om hvordan en skal anvende teknikk og menneskelige ressurser på en best mulig måte, har en oppgave.

2.6.2 Moderne luftkrigsteori – en viktig faktor for planlegging

Når en skal gi en kort presentasjon av hva som i dag er akseptert som god moderne luftkrigsteori i de vestlige land (og særlig i USA), står oberst John A Warden III's bok "The Air Campaign" fra 1988 i en spesiell stilling. I boken blir teoretiske og filosofiske forestillinger om luftkrig satt inn i et større hele, eller slik det står i forordet:

"This book is for combat officers of any Service who might find themselves on an operational-level staff.... It is devoted to how and why air power can be used to attain the military objectives needed to win a war" (35).

Nettopp siden den teknologiske utvikling har vært spesielt rask og langt på vei styrende for utviklingen av luftmakt, vil enhver teori som primært er opptatt av hvordan en skal treffe et mål med en gitt bombe o s v, raskt bli foreldet og følgelig miste sin betydning. Det spesielle med Wardens bok og med moderne luftteori generelt, er den vekt en nå legger på de mer generelle filosofiske og prinsipielle sider ved krigføring. Først når en behersker dette kan en militær sjef på operativt nivå egentlig få full nytte av de aktuelle tekniske/taktiske muligheter, d v s gjøre slike faktorer til nyttige verktøy i en aktuell situasjon.

Som kort presisert i en introduksjon til boken av general Ch J Donnelly, Jr, var dette et lenge etterlengtet bidrag ved at de nye teoriene nå for første gang integrerte historiske erfaringer til en klar og vidsynt "pakke" med konklusjoner og retningslinjer for hvordan luftstyrker skal bidra til å nå strategiske mål i krig. Det spesielle med disse teoriene er at en her på en relativt grundig måte dekker hele spekteret fra hvordan en evt skal velge nasjonale målsettinger i krig og ned til hvordan disse kan gis en taktisk løsning på lavt nivå. Teoriene faller likevel på ingen måte for fristelsen til å bli avhengig av *dagens* spesielle taktiske eller våpentekniske løsninger, når prinsippene blir utformet. I denne sammenheng vil det være krigskunst på det operative nivå som vil ha avgjørende betydning. De såkalte "principles of war" som tidligere beskrevet av bl a Clausewitz i "Vom Kriege" og andre militærteoretikere, anses følgelig som like aktuelle enten dette gjelder styrker til lands eller i luften. Når det likevel er behov for spesielle analyser for krigen i luften – Luftkampanjen – skyldes dette at *hurtigheten og rekkevidden* til luftstyrker både representerer spesielle problemer og fordeler, når disse skal anvendes i krig. Når en luftmilitær leder skal treffe sine beslutninger må han følgelig være spesielt bevisst dette. Stikkordene er:

- Han må velge mellom en offensiv eller defensiv tilnæringsmåte.
- Det vil kreves luftoverlegenhet om en skal kunne utnytte luftmakt effektivt. Kan dette oppnås?
- Innflytelsen fra bakkebaserte forsvarssystemer må tillegges vekt, d v s at både sjø- og landstridskrefter kan gi direkte bidrag til å vinne luftoverlegenhet.
- "Luftreserver" (et nytt operativt konsept som har skapt stor debatt og interesse, særlig i USA).

Hovedtankene i moderne luftstridsteori som utformet av Warden, har som utgangspunkt at skal en lykkes i en luftkampanje må en bygge på en god plan. Skal en slik plan lages, må en ha god innsikt i den kommende militære aksjon. Faktorer som god militærteoretisk innsikt og selvsagt et klart mulig bilde av fiendens sterke og svake sider, står her helt sentralt. Skal en forsøke å oppsummere de nye "tesene" for luftkrig ser en at luft-overlegenhet (air superiority) spiller en avgjørende rolle. En antar at et felttog lett vil bli tapt om *fienden* lykkes med å nå luft-overlegenhet, mens en på den annen side kanskje langt på vei kan vinne et felttog eller en krig, om en selv har luftoverlegenhet. Warden ser det slik at luftoverlegenhet må sikres før andre krigshandlinger (i luften eller på bakken) kan bli iverksatt. (Dette var tydeligvis også problemstillingene for de som planla under Gulfkrigen i 1991.) Med denne tesen som utgangspunkt kan en så se nærmere på de forskjellige situasjoner som kan utledes for hvordan en luftkampanje kan utformes av *vestlige* nasjoner. (Russerne har så langt trukket noe andre lærdommer fra deres analyser av Gulfkrigen. Bl a anser de at flyvåpnets hovedoppgave bør være å understøtte hærens hovedangrep – ikke å føre egne separate luftkampanjer.)

Sitatene nedenfor sier mye om hvordan det nå tenkes i forbindelse med moderne luftteori. I løpet av de 70-80 år som er gått siden introduksjonen av luftstridsmidler, er vurderingene svært endret:

"Orchestration, not subordination or integration, is the sineque non of modern warfare.....

We don't tend to think of war in the same terms as we think of music and concertos. But our discussion carried us to the conclusion that war plans had to have defined objectives and identified key forces if they were to lead to victory. The score for the concerto of violence had to be in consonance with the nature of the enemy, one's own nature, and the nature of the war. Discondance leads to defeat" (35).

Luftkrigen er en *spesialitet*, men også her må en ta hensyn til et klassisk militærteoretisk begrep som "Center of Gravity". Det presiseres at dette *tyngdepunktet* alltid må identifiseres så tidlig som mulig og at dette i andre omgang vil få konsekvenser for bl a hvordan en såkalt "air superiority"-kampanje bør føres.

Warden presiserer også i siste del av boken at:

"Of all mankind's activities, war is the most baffling and intriguing. It brings out the best in men; and it uncovers the worst. War is the last argument of kings; appeal from its verdict, frequently impossible, is always difficult. War demands from its leading participants the coldest calculation, the most rational thought. Leaders lacking the ability to think clearly and precisely under war's enormous pressures pay dearly – often with their lives, always with the present and future of their followers. Methods of war change, but the principles of war – the essence of war – have not changed since Miliatiades repulsed the Persians on the Plains of Marathon" (35).

2.6.3 Muligheter og ambisjoner i kampen om luftherredømme

Generell luftoverlegenhet gjør en i stand til å føre offensive luftoperasjoner mot et hvilket som helst fiendtlig mål, mens man samtidig kan nekte fienden å gjøre det samme mot en selv. Har forsvareren imidlertid luftherredømme over eget territorium vil ikke en angriper kunne utføre effektive angrep mot hverken strategiske eller taktiske mål. Har forsvareren imidlertid ikke en viss grad av luftherredømme over sine mest sentrale/viktige områder, kan en angriper operere fritt mot de mål han måtte ønske å angripe. I den siste situasjonen, og når angriperen har store luftstyrker til disposisjon, vil det som regel bare være et spørsmål om tid før forsvarerens nederlag er et faktum (24).

Den såkalte kontraluftkampanjen vil i prinsippet bestå av to typer operasjoner:

- a) *Offensive kontraluftoperasjoner* som innebærer operasjoner for å ødelegge, forstyrre eller begrense fiendens luftmakt så nær kilden som mulig. Det vil si bl a angrep mot fiendens basesystem og fly på bakken, fartøyer med områdeluftvern, o s v.
- b) *Defensive kontraluftoperasjoner* som innebærer å beskytte egne ressurser ved direkte forsvar og ødeleggelse av fiendens angrepsfly i luften.

Offensive kontraluftoperasjoner har følgende fordeler:

- Offensive operasjoner gjør at en beholder initiativet og tvinger en fiende til å reagere.
- Det flytter luftstriden fra eget område og over på fiendens.
- En får maksimum utnyttelse av sine luftstyrker og kan opprettholde press mot den annen part.
- En kan konsentrere sine begrensede styrker mot viktige tyngdepunkt hos fienden.
- Dersom offensive luftoperasjoner er vellykkede, vil en nekte fienden å gjennomføre lignende operasjoner, særlig dersom hans offensive kapasitet blir ødelagt på bakken.
- Fly som blir stående på bakken på sine baser er like statiske som noe annet. Et offensivt fly kan ødelegge flere fly på bakken, mens det normalt skal flere fly til for å ødelegge et fly når det er i luften.

Defensive kontraluftoperasjoner har også sine klare fordeler:

- Defensive luftoperasjoner blir normalt drevet over eget territorium. Dette gjør at forsvareren kan nytte egne bakkebaserte støttesystemer og få hjelp av bakkebasert luftvern.
- Dersom forsvarerens flymannskaper må forlate flyet, er de over vennlig område og kan relativt enkelt tilbakeføres til egen avdeling.
- Forsvarerens flybaser er normalt mye nærmere kampområdet enn angriperens. Dette er viktig for sortieproduksjon, tid til og fra hjemmebase, og gir mindre drivstoff-forbruk for å komme til og fra kampområdet (24).

I utgangspunktet vil defensive luftoperasjoner alltid være nødvendige for å sikre egne ressurser og tyngdepunkt. Men hovedproblemet med kun å ha flystyrker med ren luft-til-

luft defensiv kapasitet, er at det beste en kan oppnå er uavgjort. Det er altså i seg selv å anse som et negativt konsept. En må hele tiden reagere på fiendens angrep, og når en ikke (av forskjellige grunner) blir angrepet, er jagerflyene uvirksomme.

Men et land kan av forskjellige årsaker bli tvunget til å kjempe for en grad av luftkontroll over eget viktig område med kun defensive luftstridsmidler:

- Det kan være overordnede politiske begrensninger som ikke tillater offensive angrepsoperasjoner.
- Fiendens teknologiske og/eller numeriske overlegenhet i defensive luftstridsmidler, kan gjøre offensive luftoperasjoner mot disse for kostbare.
- Fiendens baser og støtteenheter kan være utenfor rekkevidde, slik at defensive operasjoner er eneste mulighet i kampen om luftherredømme. Dette var tilfellet under f eks Slaget mot Storbritannia, da engelskmennene ikke kunne nå tyske baser, men ble tvunget til *rene* defensive luftoperasjoner for å lykkes. De klarte også å påføre tyskerne så store tap at bombefly-offensiven ble for kostbar og følgelig måtte stanses.

To så forskjellige strategier som offensive og defensive luftoperasjoner representerer, kan imidlertid ikke ses hver for seg. De er helt til en viss grad avhengig av hverandre. Derfor er det meget viktig å finne balansen mellom offensiv og defensiv innsats, både når det gjelder planlagt styrke-allokering og eventuelt tidspunktet som en omfordeling skjer på, d v s fra en rolle til en annen.

Tradisjonelt har offensive kontraluftoperasjoner gitt flest fordeler, og ofte vist seg å være avgjørende for utfallet av konflikter. I tillegg vil vellykkede offensive luftoperasjoner klart kunne redusere egne bakkestyrkers tap dersom motparten har store moderne hærstyrker. (Det samme er situasjonen til sjøs.) Dette siste ble til fulle vist under Gulfkrigen i 1991, der de allierte ved hjelp av amerikanernes enorme luftkampanje rev til seg luftherredømme fra første dag, og effektivt ødela Iraks flystyrker, flybaser og kommando- og varslingskjede med intense offensive luftoperasjoner – dag og natt. Men det er her viktig å minne om at offensive operasjoner slett ikke alltid vil kunne gjennomføres som mot Irak. Mot en kompetent forsvarer som disponerer moderne utstyr, vil en situasjon som den i Gulfkrigen gi klart større tap også for angriperen.

2.6.4 Luftkrig i fremtiden

Nærmest uansett hvor aktuelt det blir å sette inn store styrker i konvensjonell krigføring, vil luftmakt spille en stor rolle. Typisk for den mer teknisk pregede delen av utviklingen, er ønskene om at nye materialer og en sterk vektlegging av avanserte elektroniske løsninger vektlegges.

Den relative betydning av forskjellige former for presisjonsvåpen og kryssermissiler er også raskt økende. Kanskje vil slike systemer etterhvert redusere betydningen av *flyet* som pr i dag klart må anses som den viktigste plattform for å projisere luftmakt, men det er

vanskelig å se at bemannede fly fullt ut vil kunne erstattes med f.eks. kryssermissiler. De siste har ennå langt igjen før de kan konkurrere i *fleksibilitet*, sett i forhold til de aktuelle utfordringer som krig er de nærmeste år.

2.7 Konvensjonell krigføring – mulige utviklingslinjer

Katalysatorer for endring har tradisjonelt vært både nye militærteoretiske ideer og teknologisk utvikling. I tiden framover er det fem forhold som sannsynligvis vil stå sentralt, uten at disse bør ses på som likeverdige faktorer:

- a) Vektleggingen av manøver på bekostning av massiv innsats av personell og ildkraft. "Små" lett manøvrerbare og fleksible styrker vil bli foretrukket på bekostning av store "masser", siden de siste vil være langt lettere å lokalisere og ødelegge.
- b) Utviklingen har raskt gått i retning av større spredning på slagfeltet, siden dette til nå har vært det mest kosteffektive motiltak mot økende ildkraft. Dette tilsier at en bruker *oppdragstaktikk*, og tillater en mer desentralisert taktisk ledelse. Dette krever imidlertid også at mindre enheter må operere (fleksibelt) ut fra kjennskap til feltherrens (operative) målsetting(er). Hvis ikke blir deres innsats lett irrelevant i forhold til det overordnede mål.
- c) Målsettingen er å få fienden til å gi opp sine militære mål, ikke nødvendigvis å direkte nedkjempe ham fysisk. Dette medfører at det er viktigere enn noen gang tidligst mulig å identifisere hva som er fiendens strategiske målsettinger, og hva som er hans *tyngdepunkt* ("Center of Gravity"). Målet i en slik krig kan like gjerne være for eksempel en befolknings vilje til å støtte krigføringen, som å ødelegge fiendens militære styrker.
- d) Nettopp moderne krigførings tendens til å operere over store avstander og i stor bredde og dybde, tilsier at hele logistikksystemet må tilpasses dette. "Klassiske" sentralistiske logistikk-løsninger må tilpasses et nytt operasjonsmønster basert på høyt tempo. Dette er en betydelig utfordring, og vil til en viss grad trolig medføre at en må være i stand til å "*leve av landet*", det vil si å utnytte det en i perioder kan ta fra fienden. Logistikk-utfordringene blir spesielt store når det gjelder avanserte og dyre våpensystemer/plattformen som ikke uten videre kan improviseres i krise/krig, men må være tilstede når det er behov for dem.
- e) Kanskje kan vi i dag også se en trend i motsatt retning: Ved at presisjonsvåpen levert over store avstander nå er i ferd med å bli en realitet, kan dette i visse sammenhenger *redusere* behovet for å direkte besette landterritoriet for å kunne dominere dette.

Men bruk av presisjonsvåpen er likevel ikke alltid nødvendigvis en effektiv løsning. I f.eks. en geriljakrig har man alltid problemer med å kontrollere det fiendtlige territorium, og geriljaoperasjoner virker i seg selv *avskrekkende* på en angriper, dersom han frykter et langvarig engasjement. Dette er i dag en viktig *politisk* faktor når intervensjoner blir vurdert iverksatt.

2.7.1 Krigføring på større avstand?

Nedenfor gis en oppstilling av noen av de muligheter som ny teknologi gir i forsvarssammenheng. (Noen av disse faktorene blir diskutert senere i teksten.)

Følgende eksempler på ny teknologi som nå enten alt er under implementering eller som blir det om kort tid, er av stor interesse for fremtidig militær kapasitet – for de land som har råd til å delta:

- Nye former for sikteutrustning (i IR-bandet) og ildledningssystemer som gir en klart forbedret evne til strid i mørke og i dårlig vær.
- Økt treffsannsynlighet på grunn av bedre ildledningssystemer både for kanoner og missiler. (Tilsvarende også for luft- og sjøstridskrefter.)
- "Intelligente" søkersystemer som selv tar seg av den viktige avslutningsfasen inn mot målet. Moderne miniatyrisert datateknologi står her helt sentralt.
- En klar trend i retning av høy utgangs- og marsjhastighet for såvel granater (særlig såkalt pilammunisjon) som missiler. Større hastighet gir generelt større penetrasjons- og ødeleggelsesevne pr granat/missil.
- Utvikling av forbedret beskyttelse i form av avanserte panser og elektroniske beskyttelsestiltak, og ikke minst evne til å dempe effekten *etter at penetrasjon er et faktum* (overlevelsesteknologi).
- Det satses nå betydelige ressurser for å bygge opp effektive og mest mulig integrerte oppklarings-, overvåkings- og målfølgningssystemer, d v s kortest mulig tid fra et mål er detektert og identifisert og til dette tas under ild fra et egnet våpensystem. Tilsvarende er evnen til å vurdere i hvilken grad man har lyktes med å slå ut et aktuelt mål, av stadig større betydning ("Battle damage assessment"). Dette er avhengig av dataelektronikk og avanserte kommando- og kontrollsystemer, herunder elektronisk krigføring i alle former (aktivt og passivt).
- Moderne langtrekkende presisjonsvåpen (PGMs) er alle avhengig av avanserte elektroniske løsninger, og forutsetter at KKI-systemene kan levere de nødvendige etterretningsanalyser og måldata om de skal bli effektive. I denne forbindelse er utnyttelsen av rommet og satellitter en stadig viktigere faktor i moderne krigføring.

2.7.2 Langtrekkende presisjonsvåpen – kort presentasjon

Utviklingen i retning av langtrekkende presisjonsvåpen er kommet lengst for strid i luften og på havet, siden terrenget og miljøfaktorer generelt her har minst innflytelse på rekkevidden, det vil si hvor langt borte et potensielt mål kan bli oppdaget, klassifisert og deretter tatt under ild. Moderne luftstyrker utstyres følgelig med stadig mer effektive og langt-rekkende missil-systemer, det være seg i form av luft-til-luft eller såkalte "stand-off" luft-til-bakke-våpen.

På tross av denne utviklingen må så sent som under Gulfkrigen i 1991, de fleste våpen avfyrt mot mål på bakken, bli karakterisert som relativt enkle. Typisk ble våpen først avfyrt etter at en så målet visuelt, f.eks. i form av gravitasjonsbomber. Anslagsvis 90 % av alle avfyrte våpen under Gulfkrigen må karakteriseres som relativt enkle konstruksjoner. De mest avanserte våpen er så dyre eller er produsert i så lave antall at de kun benyttes mot de aller viktigste krigsmålene. Øvrige mål må bekjempes med enklere midler. Disse "enkle" våpensystemene lar seg imidlertid ofte ikke levere med en akseptabel sikkerhet for leveringsplattformen, hvis ikke mer avanserte våpen *initielt* har banet vei for dem. Dette var spesielt tydelig under Gulfkrigen i 1991 hvor flyleverte våpen langt på vei var avhengig av at bl.a. "Tomahawk" kryssermissiler hadde satt luftvern-missilsystemene ut av drift.

2.7.3 Landstrid – mulige nye utviklingstrekk

Som nevnt er denne utviklingen pr i dag kommet lengst for marine- og flystemer. Imidlertid ser en nå en tilsvarende trend også for bakkestrid. Eksempel på dette kan være moderne artilleriammunisjon med selvsøkende stridshoder for terminalfasen. Trolig blir også her resultatet at våpen kan virke effektivt på stadig lengre avstand, d v s utenfor vanlig synsvidde som sjelden er over 2–5 km i "vanlig" terreng.

Særlig vil nye ekstremt hurtige missiler og granater basert på kinetisk energi, kunne medføre langt større rekkevidder enn i dag. Slike framtidige mulige tekniske løsninger kombinert med styrbar ammunisjon og ny KKI-teknologi som en alt i dag ser under implementering i særlig USA, vil kunne medføre en endring i balansen mellom mobile plattformer og anti-plattformvåpen på noe lengre sikt. Skal slike "anti-våpen" bli effektive, vil de imidlertid være helt avhengige av gode måldata.

Dette er følgelig kanskje det viktigste utviklingsfelt på lengre sikt, og vil kreve en teknologisk/elektronisk overlegenhet, dersom en skal hindre at fienden får samlet inn nødvendige måldata, mens en likevel selv er i stand til å gi egne styrker slike data. Mye tyder følgelig på at den framtidige balansen mellom plattformer og motmidler også i landstriden vil bli svært avhengig av å oppnå overlegenhet i denne "informasjonskrigen" mellom to parter. Elektronisk krigføring og elektroniske mottiltak vil her være en evig sirkel, der teknisk overraskelse kan komme til å spille en stor rolle i strid, og der balansen fort kan skifte siden en her er avhengig av nye dataprogrammer og dataløsninger, heller enn av de lettere observerbare endringer i taktikk og i tallet på våpensystemer.

2.8 Militære operasjoner i framtiden

Som alt antydnet i pkt 2.5, er effekten av teknologisk utvikling på den operative utvikling, betydelig. Imidlertid har de større kriger som til nå er utkjempet etter 1945 vært dominert av "tradisjonelle" våpensystemer fra dette århundre; det vil si fly, stridsvogner, undervannsbåter, etc. Teknologisk er disse plattformene blitt stadig mer raffinerte, men de

er alle i utgangspunktet de samme systemer som ble tatt i bruk i tiden før og under Den første verdenskrig. Selvsagt kan en hevde at for eksempel introduksjonen av jetmotoren og helikopteret er revolusjoner i seg selv, men neppe i den sammenheng en her ser på utviklingen. Alt tyder følgelig på at disse plattformene også vil bli med inn i neste århundre.

2.8.1 Mange militære konflikter også i framtiden ?

Sett i et historisk perspektiv kan en kanskje hevde at større mellomstatlige kriger har blitt stadig sjeldnere, selv om de to største kriger i moderne tid begge har vært utkjempet i vårt eget århundre. Imidlertid er fortsatt krig, eller helst borgerkrig, dagligdags i deler av det noe upresist definerte "den tredje verden". Militær teknologi og taktikk i disse krigene er imidlertid relativt enkel, og i liten grad preget av "high-tech", selv om det normalt finnes innslag av moderne våpensystemer.

I den utviklede delen av verden er i dag den politiske ledelse helt klar over de risiki som den løper dersom den vil søke å løse et problem ved hjelp av militærmakt. Krig er i dag i den vestlige verden sett på som et nærmest uakseptabelt middel for å løse politiske problemer. Det må i så tilfelle gjelde en situasjon som etter Iraks invasjon av Kuwait i 1990. Her var det en klar aggressor, symbolisert ved Saddam Hussein, som gjennom sine handlinger "truet" verdenssamfunnets interesser. Kontrollen med en viktig ressurs som olje står imidlertid også sentralt. Viktig i denne sammenheng er også legalitet. FN viste seg her for første gang å være et egnet instrument, mye på grunn av at de store politiske endringer særlig i Russland hadde gjort et samarbeid mulig på tvers av de tradisjonelle politiske motsetninger.

2.8.2 Gulfkrigen en typisk framtidskonflikt ?

Nettopp oppdrag med likhetstrekk med Gulfkrigen i 1991 er trolig de mest sannsynlige for særlig stormaktenes konvensjonelle styrker de nærmeste år. Slike "politiaksjoner" med bred internasjonal støtte og legalitet gjennom FN, må imidlertid ikke forveksles med det en på engelsk kaller "low-intensity warfare" som er av en helt annen karakter. De siste konfliktene er normalt *langvarige i karakter* og retter seg vanligvis mot sittende regimer. Intensiteten er imidlertid normalt lav og bruk av terror kan være like vanlig som egentlige krigshandlinger. I denne rollen er moderne konvensjonelle styrker mindre anvendelige. Her er det tradisjonelt spesialstyrker og lett eliteinfanteri som ofte vil være de beste initielle styrkevalg, dersom stormakter skulle velge å engasjere seg mer direkte i konflikten. (Jfr kapittel 4).

Vi må heller ikke undervurdere tidsaspektet ved en konflikt. Drar en slik aksjon som f.eks Gulfkrigen i langdrag, og spesielt dersom koalisjonen blir påført betydelige tap, kan det bli vanskelig å opprettholde den brede enighet og støtte for aksjonen.

Konvensjonelle styrker er derimot et egnet styrkevalg til å bekjempe relativt sterke makter som selv disponerer betydelige militære kapasiteter, og har valgt å bruke denne kapasiteten mot en eller flere av sine naboer. Som under Gulfkrigen vil dette aldri være enkle operasjoner, noe som tilsier større militære operasjoner av "klassisk" modell, dvs for å gjenerobre terreng, samt nedkjempe motpartens militære kapasitet. Dette er likevel en *begrenset krig*, siden "aksjonistene" primært er interessert i å gjenopprette status quo, og normalt ikke har territorielle krav eller krever deler av motpartens territorium. I stedet nøyer en seg med en politisk løsning som er akseptabel for verdenssamfunnet (24, 25).

2.8.3 Endringer vil skje

Gjennom hele den militære historie har ny teknologi av og til gjort det mulig å gjeninnføre eller fornye tidligere strategiske-, operative- eller taktiske ideer, men da gitt en ny utforming. I årene som kommer er det svært sannsynlig at en vil se en ny og kraftig satsning på å ødelegge eller paralisere fiendens kommando- og kontrollsystem, helst uten å måtte fysisk kjempe seg gjennom hans forsvarte frontlinjer. Dette er egentlig det samme som ledende militærteoretikere gikk inn for alt på 1920-tallet. Moderne militære styrker er i dag avhengige av sitt KKI-system og etterhvert også av bruk av datamaskiner og satellitter til bl a rekognosering, navigasjon og kommunikasjon.

Angrep på fiendens ledelses- og logistikksystem er følgelig heller ikke lenger direkte avhengig av f eks mekaniserte styrker til å rykke fram rundt flanken, eller av at fly bomber fiendens industrielle sentra. Langt på vei kan en "konvensjonell" fiende i dag bli midlertidig lammet om hans ledessystem kan holdes nede ved hjelp av elektronisk krigføring. Slik "indirekte" krigføring og mulige nye former for såkalte "soft kill"-våpensystemer, kan over tid kanskje bli like viktige ingredienser av en stats våpenarsenal som fly og stridsvogner har vært siden det teoretiske og tekniske grunnlaget for moderne konvensjonell krigføring ble lagt på 1920-tallet.

En slik utvikling vil imidlertid medføre nye problemstillinger. For det første vil alltid fienden utvikle noe lignende, selv om forskjellen pr i dag mellom de mest utviklede land og de mindre utviklede på "high-tech"-området er større enn kanskje noen gang, og sannsynligvis vil denne avstanden bare øke. Vi bør her huske at de "tradisjonelle" konvensjonelle kriger ofte er utkjempet mellom makter som tilhørte "eliten"; Europa, USA og Japan. Disse områdene hadde et helt annet potensiale til å utvikle bl a tekniske mottiltak enn stater i de nåværende typiske konfliktområder. (Selv et omfattende militært salg – også ulovlig sådan – kan ikke uten videre sikre land i disse regionene effektive mottiltak mot de ledende lands "high-tech"-angrepsvåpen.)

I denne forbindelse er kanskje heller ikke elektromagnetiske våpensystemer og avanserte kampfly av umiddelbar nytte om det blir nødvendig å *okkupere og reelt kontrollere et område*. Dette kan kun utføres av bakkestyrker, selv om en alt i en tidlig fase har slått ut fiendens hovedstyrker ved hjelp av f eks lasere og andre "high-tech"-våpensystemer.

Dersom fienden ikke gir opp etter at en har "slått ut" hans KKI-systemer, må han også i fremtiden passifiseres ved hjelp av "gamle" våpensystemer som stridsvogner og infanterisoldater utrustet med geværer.

Med det tradisjonelle blokksystemet og en delt verden i Øst og Vest under oppløsning, er trolig "den store krigen" klart mindre sannsynlig enn noen gang siden 1945. Imidlertid har dette som tidligere nevnt medført at "små" og begrensede kriger på nytt er blitt mulige opsjoner særlig for mindre nasjoner med lokale eller regionale ambisjoner.

Uansett er verden under endring, og alt tyder på at vi går mot et multi-polært system med flere regionale "blokker". Eksempel på slike kraftsentra kan være EU (gjennom Vestunionen) som vil dominere i Europa. India, Kina og Japan er andre kandidater til tilsvarende kraftsentra, foruten at alt nå tyder på at Russland vil bestå som en regional stormakt i Europa og Asia. En kan heller ikke helt utelukke en arabisk-muslimsk samling i Midt-Østen/Nord-Afrika/Sentral-Asia, selv om dette i dag virker mindre sannsynlig.

En sannsynlig utvikling er følgelig at trusselen mot den såkalte *internasjonale orden* først og fremst vil komme fra mindre nasjoner som av en eller annen årsak føler at de er falt utenfor, og ikke minst fra indre oppgjør i særlig den tredje verden mellom forskjellige etniske grupper eller klasser. De første konfliktene vil ha form av kriger mellom nasjonalstater (og deres allierte), mens den siste formen for krig vil være preget av borgerkrig og terrorisme; typisk rettet mot et sittende regime i et utviklingsland.

Begrepet "International Order" har vært mye diskutert etter 1991, og mange er svært skuffet over det manglende internasjonale engasjement for bl a å sikre fred i konflikter som Somalia, Bosnia og Rwanda. Imidlertid er man her svært avhengig av *øyet som ser*. Det som fremstår som normalt og ideelt i Vesten er ofte noe helt annet for folk under andre himmelstrøk. Med andre ord er "uro" sett med FN-hovedkvarterets perspektiv, å anse som en form for normalt tilstand i det *lokale* perspektiv. Delvis vil også uro være *den nye orden man søker*, sett med øynene til en lokal opprørsbevegelse, da konflikt/uro er selve *grunnlaget* for den politiske revolusjon man arbeider mot. Status quo er her ikke akseptabelt, sett fra opprørernes synsvinkel (25).

En mulig utviklingslinje for å kunne møte de nye utfordringene internasjonalt for de ledende vestlige land, er at man over tid vil redusere sine militære styrker og omforme disse i retning av "ekspertenheter" som blir utstyrt med ekstremt effektive våpensystemer. Dette vil være etter de linjer som militærteoretikere alt på 1920-tallet antok kunne være fremtiden; d v s "små" profesjonelle hærer med en betydelig ildkraft innebygget.

Både økonomisk og teknisk er dette trolig på noe sikt svært attraktive politiske løsninger for de vestlige demokratier, ikke minst fordi en etterhvert er blitt mer og mer følsom overfor store tap av personell i strid. I de vestlige land er nå dette gått så langt at nærmest uansett hva som foregår i et "strategisk lite viktig" område, vil man sannsynligvis avstå fra

å gripe inn i en tidlig fase. Man ønsker *ikke* å risikere store tap av personell i konflikter som man ikke anser som vitale for egne interesser.

Men som en vil se senere i denne rapporten (kapittel 4) er ikke en "teknologistyrt" utvikling innen krigføringen nødvendigvis det utviklingsmønster som vil dominere utviklingen i forbindelse med såkalte "Low Intensity Conflicts" (LIC) eller "revolusjonær krigføring" i utviklingslandene. Her kan kanskje slike styrkestrukturer fremstå som *irrelevante* i mange sammenhenger.

3 HVORDAN UTVIKLER MODERNE KRIGFØRING SEG ? – DET RUSSISKE PERSPEKTIVET

3.1 Generelt

Når man diskuterer hva som karakteriserer moderne krigføring i dag, er det normalt krig mellom organiserte nasjonalstater eller allianser som tradisjonelt har stått i sentrum for debatten. Slik også i Russland og spesielt i det tidligere Sovjetunionen. Russland har imidlertid en egen militærtradisjon som på flere områder avviker noe fra de vestlige perspektiver som er mest vektlagt i drøftingen i kapittel 2. Dette kapittelet vil prøve å antyde hva som står sentralt i russisk militær tenking, sett i forhold til tilsvarende tenking i de vestlige land.

I denne forbindelse er det interessant å kort gjengi den "typologi" som den russiske generalmajor V Slipchenko som var sjef for Generalstabsakademiets vitenskapelige forskningsavdeling, har utarbeidet over hva som iflg ham karakteriserer de forskjellige faser i krigens utvikling:

- a) Første generasjons krigføring ble karakterisert av infanteri og kavalerienheter som benyttet seg av hugg og slagvåpen, kombinert med spyd og piler i diverse utforminger. Muskelkraft var her "drivmiddelet", og selv om det krevdes en viss teknologisk standard å lage kvalitetsvåpen også i denne perioden, hadde dette ennå ikke blitt et dominerende utviklingstrekk.
- b) Andre generasjons krigføring bli en realitet etter at kruttet er utviklet og etterhvert blir anvendt som drivmiddel i *glattborede* kanoner og musketter/pistoler. Alle disse våpen hadde begrenset rekkevidde, men medførte likevel at teknologien fikk en langt større betydning enn før som en *drivkraft* i seg selv.
- c) Tredje generasjons krigføring blir en realitet når riflete geværer og langtrekkende riflede kanoner/haubitsere blir introdusert på midten av 1800-tallet.
- d) Fjerde generasjons krigføring karakteriseres av automatvåpen, fly, stridsvogner, radiobasert ledelse og ikke minst en mekanisering/motorisering av ikke bare de stridende enheter, men også etterhvert av hele transportsystemet. Kunnskaper om og anvendelse av avanserte teknologier blir etterhvert en forutsetning for å kunne lykkes

på slagfeltet. De nasjonalstater som hadde denne kunnskapen og de nødvendige ressurser for å gjennomføre slike storsatsninger, var de som seiret i krig.

- e) Femte generasjon i utviklingen er karakterisert av *atomvåpnene*. Dette har vært det dominerende våpensystem i forholdet mellom stormaktene i perioden fra Den andre verdenskrigs slutt og frem mot i dag. Imidlertid har dette i liten grad hatt noen direkte innflytelse på de mange lokale og regionale kriger i den samme perioden, noe som bør være et tankekors når man ser denne ca 45 år lange perioden under ett.
- f) Det vi nå trolig står overfor er en såkalt *sjette generasjon* av krigføring. De som vil fremstå som dominerende militærmakter må i fremtiden være i stand til å skape og utnytte avanserte (databaserte) analyse- og KKI-systemer, og kunne konstruere og anvende såkalte "smarte" våpensystemer inklusive elektronisk krigføring. Dette må samvirke med avanserte luftvernssystemer og rombaserte rekognoserings- og våpensystemer, slik at man h h v kan forsvare seg mot tilsvarende system eller selv angripe og ødelegge viktige mål og gjennom dette tilføre fienden militære og *politiske* nederlag.

Med den enorme fokus på å unngå store tap av menneskeliv som nå er et fremtredende trekk særlig ved vestlig tenkning, skal krigen skje til en lav pris i tap av menneskeliv, og helst uten at en selv må foreta en langvarig okkupasjon av fiendens territorium. Tilsammen er dette mildt sagt en komplisert kabal som skal gå opp.

3.2 Mulige konsekvenser av utviklingen

General Slipchenko, som mange vestlige militærteoretikere, antar også at etterhvert som nye presisjonsstyrte våpen blir utviklet og satt i produksjon, vil dette medføre en betydelig omstrukturering av de væpnede styrker, inkl vil fremtvinge nye måter å anvende styrkene på. Nettopp nye teknologier som f eks såkalte automatiserte og svært treffsikre våpensystemer, "directed-energy"-våpensystemer, og ammunisjon egnet til å penetrere svært dypt etter treff p g a utnyttelse av nye eksplosiver, vil i kombinasjon med den nye data-teknologien bli medføre at elektronisk krigføring blir en helt integrert og avgjørende komponent på et fremtidig stridsfelt (10, 12, 22, 24).

Tilsvarende vil krigen i luften og etterhvert også i det *ytre rom*, bli en ny form for militære operasjoner av svært stor betydning for krigens utfall. I denne forbindelse vil trolig betydningen av atomvåpen blir *reduert* i forholdet mellom de ledende stormakter, siden disse til en viss grad vil bli erstattet av de nye ikke-nukleære offensive strategiske våpen, som p g a sin stridseffekt vil kunne oppnå tilnærmet det samme som anvendelse av mindre atomvåpen i dag. I denne moderne "high-tech"-krigen vil følgelig både dagens atomvåpenbaserte missilstyrker og etterhvert også de store konvensjonelle bakkestyrkene få redusert betydning, siden disse over tid *til en viss grad* kan erstattes av konvensjonelle presisjonsstyrte våpensystemer.

Slik sett vil den såkalte sjette generasjons krigføring bli en alvorlig utfordring for alle doktrine-utviklere og de som skal tilpasse de generelle militære prinsipper til den nye

virkelighet som nå ligger relativt kort tid inn i fremtiden. I denne forbindelse vil nettopp skiftet av fokus fra bakkestriden som til nå klart har dominert moderne krigføring, og der luftkrigen kun har hatt en støttefunksjon; til en fremtidig krigføring der evt hovedslaget står over bakken og der bakkestriden som sådan får kun en støttefunksjon, være en revolusjon i seg selv, dersom utviklingen virkelig går slik. Dersom hovedslaget vil stå om kontrollen med luftrommet og der ens egen evne til å levere avanserte våpen mot fiendens strategisk viktige mål står i fokus, krever dette kanskje at også de til nå dominerende militære prinsipper som sådan, må gås nøye etter i sømmene.

På samme måte som tidligere tiders strid var avhengig av at egne bakkestyrker var i stand til å oppsøke og ødelegge fiendens militære kapasitet, okkupere hans territorium og ødelegge hans politiske regime eller politiske system, kan kanskje fremtidige ikke-nukleære strategiske luft- eller rombaserte offensive systemer bli effektivt i stand til å slå ut fiendens mest viktige økonomiske og militære installasjoner, noe som medfører at han ikke lenger vil være i stand til å utføre effektive motangrep eller iverksette mottiltak.

At også russerne nå er opptatt av dette går frem av sitatet fra det intervjuet som forsvarsminister P Gratsjov gav i "Argumenty i fakty" i februar 1993:

- "Dersom det kommer en ny krig, vil denne starte med en luft – verdensrom offensiv operasjon fra begge sider. Angrep på viktige mål og troppekonsentrasjoner vil bli utført både fra rommet og fra luften".

De første mål som blir angrepet vil iflg Gratsjov være atomdrevne kraftverk, kjemiske fabrikker, dammer og hydroelektriske stasjoner. Dette vil skape store soner med radioaktiv forurensning, kjemisk forurensning og store oversvømmelser. Dette tilsier at i en slik krig er det vanskelig å snakke om noen frontlinje, iflg Gratsjov. I det minste er dette et interessant bilde av hvordan russerne nå tenker omkring framtidig krigføring i et storkrigsscenario.

3.3 Mulige konsekvenser av de nye våpensystemene som nå er underveis

Hvilket ødeleggelsespotensiale har så de nye våpen som nå er underveis? Effekten er ikke lenger bare et resultat av mekanisk/kinetisk ødeleggelse, men vil etterhvert i kanskje like stor grad være et resultat av anvendelse av akustisk energi, elektromagnetisk energi eller i form av stråling av forskjellig slag, f eks utført med lasere, eller ved hjelp av radiostråling og infrasonisk stråling.

For evt å kunne utnytte dette nye spekteret av energibaserte våpen, er god oppklaring et ennå viktigere element enn tidligere. Slik sett må dette nå ses på som en *integrert* del av selve stridshandlingene og ikke bare som en form for støtte til samme. Dette skyldes at både effektiv ødeleggelse av motstanderen og mottiltak mot hans beskyttelse av mulige mål, kun vil være mulig når man har identifisert og klassifisert målene, slik at riktig våpen kan settes inn. For russernes del er denne nye *enhet* mellom oppklaring og strid nå gitt et

eget begrep: "Reconnaissance-strike"- og "reconnaissance-fire complexes". Ifølge russisk teori vil man på strategisk nivå snakke om "reconnaissance-strike complexes", mens man på operativt og taktisk nivå vil benytte termen "reconnaissance-fire complexes". Imidlertid skal i fremtiden disse systemene bestå av en triade:

- 1) Svært effektive bakke-, luft- og rombaserte rekognoserings- og overvåkningssystemer som *kombineres* med såkalte "target acquisition systems (RSTA)" for å løse de mange mål-, identifiserings- og ledelsesproblemer som eksisterer.
- 2) Såkalte "deep-strike" systemer, d v s våpensystemer som er i stand til å trenge langt inn på dypet av fiendens formasjoner eller område, og her angripe mål med stor presisjon.
- 3) Avanserte ("intelligente") kommando- og kontrollsystemer som vil sikre at angrepene kan utføres svært hurtig, d v s "straks" etter at mål er identifisert og angrep er besluttet.

Russerne har også tradisjonelt lagt stor vekt på narretiltak av alle slag ("maskirovka"). Hensikten vil være bl a å redusere betydningen av fiendens elektroniske mottiltak, øke egen overlevelsessevne og derigjennom redusere egne tap og konservere stridsevne. I fremtidens krig vil dette ikke bare være et "støttesystem" som i dag, men slike tiltak må være fullt integrert i krigføringen til enhver tid (33) (34).

3.4 Russlands rolle

Selv om det tidligere Sovjetunionen på mange felter lå noe etter de ledende vestlige land når det gjelder å masseprodusere og anvende avansert teknologi, var Sovjetunionen hele tiden i stand til å lage relativt effektive militære systemer/løsninger ved å sette sammen teknologi, taktikk og operativ krigskunst slik at det gav gode synergiløsninger. Disse konseptuelle design kombinert med god evne til å utnytte maksimalt "nest beste", men godt tilpassede teknologiske løsninger, sikret at det sovjetiske forsvaret absolutt kunne karakteriseres som en seriøs og relativt effektiv organisasjon helt fram mot sammenbruddet av Sovjetunionen i 1991.

En annen spesiell side ved det tidligere Sovjetunionen var den vekt man siden 1920-tallet hadde lagt på utvikling av militær doktrine. I følge tidligere Generalstabssjef marskalk Ogarkov har doktrinen som oppgave å være:

... "a set of views, accepted in a country at a given time, which covers the aims and characters of possible war, the preparation of the country and its armed forces for such war, and the methods of waging it" (32).

Etter at Sovjetunionen var historie, har Russland og de andre tidligere republikkene holdt fast ved at doktrineutvikling er en viktig del av nasjonal militærpolitisk utvikling. Størrelse, organisering, oppgaver og trening av de væpnede styrker forutsetter en form for formalisert doktrine, slik man ser dette i Russland. Den pr våren 1996 eksisterende versjonen av doktrinen er fra november 1993, og opererer ikke som tidligere med nærmere

definerte fiender, en opererer med spesifikke "mulige trusler". Blant annet i artikler med referanse til doktrinen er faren for at Russland skal bli trukket inn i borgerkriger i Georgia og i Kaukasus-området nevnt eksplisitt, sammen med anklager mot tyrkisk aktivitet her, og tilsvarende iranske fremstøt i dette området. Imidlertid er den "dimensjonerende trussel" fortsatt NATO-landene, noe som forutsetter at Russland er i stand til å håndtere denne utfordringen. (De pågående reformer tar bl a trusselen fra de kommende høyteknologiske våpen på alvor.)

Slik sett er Russland som viktigste arvtager etter Sovjetunionen, nå stilt overfor en serie med vanskelige valg når de nå skal videreføre sin forsvarsinnsats under andre og klart vanskeligere betingelser. En sannsynlig utgang av de endringer som er underveis, er at Russland vil søke å beholde sin offensive kapasitet på operativt og taktisk nivå. Deres militære fokus vil i første omgang være på de "avskallede" republikker (og på den interne utvikling i Russland). Alt tyder på at Russland vil bestå som en *regional* stormakt med betydelig innflytelse i deres "nære utland". Denne nye russiske utenrikspolitikken har fått en form for vestlig aksept, men innen klare rammer og begrensninger. Russland vil følgelig fortsatt være en viktig maktfaktor både i Europa, i Asia og trolig også i Midt-Østen i årene som kommer.

Med stadige indre spenninger og væpnede konflikter som i Tsjetsjenia og i andre deler av deres "nære utland", er det en viktig side ved de nåværende russiske militærreformer å etablere effektive intervensjonsstyrker – særlig såkalte "mobile styrker". Disse nye konfliktene tilsier bl a andre behov for våpenutrustning og militær organisasjon enn de som var "skreddersydde" for storkrig mellom stormakter. Dette later nå til å være akseptert også i Russland, og nye former for styrker er nå under etablering, delvis basert på kontrakt-soldater, og disse styrkene vil trolig over tid også motta våpensystemer og anvende justerte stridsteknikker og taktiske mønstre, som er bedre tilpasset oppgavene enn det man så i Tsjetsjenia under første del av krigen vinteren 1995.

3.5 Vurdering av utviklingen

De synspunkter som her er gjengitt kan sies å være relativt representativt for hva russerne i dag tenker om morgendagens såkalte moderne krigføring. Også i Vesten er det nå mange som tenker i tilsvarende baner. Mange av de systemer og kapasiteter som her er antydnet ligger riktignok ennå 10–20 år inn i fremtiden, men russerne med sin militærteoretiske tradisjon ser det som viktig å utvikle tanker omkring dette alt nå, slik at de blir i stand til å stake ut en klar kurs når de konkrete våpensystemer etterhvert skal utvikles. Mye av dette er alt antydnet i den offentlige delen av den nye russiske militære doktrinen fra november 1993, og er ellers stadig tema i de "interne" russiske militærfaglige tidsskriftene.

Typisk for den krigføring som er diskutert foran er også at dette er *krig mellom høyt industrielt utviklede stater*. De nye våpensystemene som skal inngå i det som her kalles femte og sjette generasjons krigføring, krever også store økonomiske ressurser og en

avansert infrastruktur i samfunnet dersom man overhode skal kunne delta. Dette utelukker pr i dag hele Den tredje verden fra i praksis å delta i denne form for krigføring. Kun noen få nasjoner fra "Den andre verden", d v s såkalte "nyindustrialiserte land", kan også ha ambisjoner om å delta på kort sikt. Selv innen den industrialiserte del av verden er det i praksis noen få regionale stormakter som kan ha håp om å fullt ut bli med på utviklingen.

Dette medfører at de fleste land og hele regioner i lang tid ennå er henvist til å benytte "fjerdegenerasjons" væpnede styrker, evt krigføring kanskje mer preget av tredje-generasjons "Low-Tech" enn av noe annet, dersom våpenmakt anses som riktig svar på politiske utfordringer i det aktuelle området. Faktorer som utdannelses- og treningsnivå er vel så viktige som teknologigenerasjon når man skal vurdere den reelle stridseffektiviteten i disse områdene. Nettopp denne enorme *kontrasten* mellom hva som nå er underveis i de relativt få militært ledende land, og hva som er realistisk i den fattige delen av verden, gjør at det er viktig og nødvendig å se nærmere på hva som nå er utviklingslinjene også her.

4 LAVINTENSITETSKONFLIKTER – EN INTRODUKSJON TIL "DEN ANDRE KRIGEN"

4.1 Innledning

Begrepet *revolusjonær krig* er kanskje det best kjente av de mange navn som har vært benyttet for å beskrive en borgerkrigssituasjon med eller uten hjelp utenfra til en eller flere parter. Andre begreper som "folkekrig", "nasjonal frigjøringskrig", "geriljakrig" eller rett og slett "opprørskrig" ("insurgency"), er andre navn på dette svært vanlige fenomen etter Den andre verdenskrig. I dag er begrepene "Low Intensity Conflict" (LIC) og "Non-State Warfare" kanskje de mest brukte. Særlig LIC-forkortelsen brukes nå i moderne engelsk-språklig litteratur når slike kriger/konflikter skal beskrives (18, 29).

I denne sammenheng er det viktig å se nærmere på hva begrepet *geriljakrig* representerer. Ordet *gerilja* stammer fra det spanske språket (Guerra), og betyr "liten krig", eller "Guerilla": "krig ført av partisaner". Typisk er det krigføring utført av andre enn regulære soldater, og normalt vil selve geriljakrigføringen ha preg av at krigen *ikke* føres mot andre geriljabevegelser, men mot regulære soldater (16, 17).

Geriljakrigføring er følgelig en *metode* for krigføring som anvendes av folk som lever i et gitt område som enten er okkupert av, eller omgitt av, fienden. "Fienden" vil dessuten ofte bli definert som de deler av samfunnet som i kraft av maktoverlegenhet opprettholder eller utvikler det man hos opprørsbevegelsen ser som urettferdighet og ulikheter.

I seg selv er kanskje dette en god beskrivelse (eller definisjon) av denne krigføringens karakter: Som en veps som flyr rundt og truer med å stikke, og av og til stikker, er dette en

form for "angrip raskt, slå hardt og stikk så av"-taktikk. Uten at man anvender seg av nettopp en slik taktikk, vil heller ikke geriljaen kunne overleve. I forhold til de regulære styrkene en ønsker å angripe, er nesten alltid geriljaen dårligere utrustet, mangler gode og sikre baser, og er alltid truet av utslettelse om man i en tidlig fase forsøker å holde f eks lende eller byer mot overmakten.

Slutten på den kalde krigen har medført en betydelig nyvurdering av hva som kan eller bør være de vestlige stormakters strategi i årene som kommer. For øyeblikket er det problemer som har sitt utgangspunkt i land i den tredje verden som har dominert den strategiske debatt i bl a USA. Konflikter som Somalia, Haiti og striden om amerikansk deltagelse i Bosnia, samt FNs såkalte "peacekeeping"-operasjoner, har stått i sentrum for den amerikanske debatten om hva som skal være USAs strategiske rolle, *ikke* Russland og Kina som under den kalde krigen. Mange konflikter har også i løpet av 1990-tallet funnet en formell *diplomatisk løsning*. Eksempel på dette er Nicaragua og El Salvador, mens Gulfkrigen i 1991 mot Irak trolig har skremt de fleste diktatorer fra å vurdere mer tradisjonelle erobringskriger mot nabostater ved hjelp av konvensjonelle militære styrker – i det minste for en tid.

En annen faktor er at verden de siste år har sett en "minirevolusjon" i styresett, ved at svært mange land har byttet ut sine militærdiktatur med mer eller mindre demokratisk valgte regimer. En annen faktor er at det økonomisk har gått klart bedre for mange land i den tredje verden de siste ca 10 år, enn på lenge. Dette som en følge av økonomiske reformer og fornyet vekst i særlig asiatiske og latin-amerikanske land, mens situasjonen fortsatt er svært vanskelig i særlig Afrika.

Det som nå er den store utfordring for stormaktene og for verdenssamfunnet generelt, er å kunne forutse og i tide endre de forutsetninger man har lagt til grunn for en gitt politikk. Situasjonen er relativt labil i store deler av verden, noe som i løpet av kort tid kan medføre at nye konflikter bryter ut – og da primært som indre oppgjør i land i den tredje verden.

Når en skal se på hvilke utfordringer dette betyr på det militære område for de vestlige land, kan en noe forenklet forsøke å fremstille verdens internasjonale system på følgende måte:

- a) "Førstedivisjon" vil bestå av relativt stabile og høyt utviklede stater i Nord-Amerika, Vest-Europa og deler av Asia.
- b) "Andredivisjon" vil omfatte land som stadig er truet av indre kriser, og som følgelig fluktuerer mellom å være styrbare og relativt "vellykkede", for så igjen å stå overfor en nye krise. (Noen av disse landene vil ofte ha indre "ustyrlige" områder, d v s konflikter som ikke kan løses, f eks av etnisk eller religiøs karakter.)
- c) "Tredjedivisjon" i det fremtidige verdenssamfunnet vil bestå av områder (land?) som rett og slett ikke kan "styres", d v s at konfliktene her har en semipermanent karakter, noe som tilsier at en varig fredelig utvikling er mindre sannsynlig (31).

Det vil selvsagt være konflikter av den siste kategorien som vil få de største konsekvenser for den globale ustabilitet. Dessverre er det mye som tyder på at man i lang tid fremover vil se en betydelig grad av konflikter, kaos og desintegrasjon i mange av de nåværende land i særlig den tredje verden. Flere av de stater det her er tale om er vanskelig å se på som *nasjonalstater* i en vest-europeisk mening av ordet. Her eksisterer ingen orden overhode, og sentralmakten er ute av funksjon. Pr i dag er bl a mange av de afrikanske stater sør for Sahara, samt flere av de "avskallede" ex-sovjetiske republikkene sør for Russland, i alvorlige vanskeligheter, og kan lett få samme oppløsningstendenser som i alt kjente uroområder som Afghanistan, Somalia og Liberia. I Europa er Bosnia i en lignende situasjon. Slik sett vil svært mange av de nåværende stater i særlig den tredje verden oppleve at man ikke har full kontroll over sitt territorium fra sentralmaktens side. *Kontroll* er noe som kommer og går på samme måte som flo- og fjære sjø. Hovedstaden vil slik sett "leve sitt eget liv", med alternative maktsentra under kontroll av lokale opprørsbevegelser, klaner eller andre former for "motkrafter", d v s en form for "anarkistisk regionalisme".

I praksis ser en nå ofte at regjeringen i slike land har kontroll over hovedstaden og noen få regioner/større byer, mens den daglige kontroll og maktutøvelse blir utøvet av lokale såkalte "warlords", eller av autonome regioner der lederskapet er basert på f eks stamme- eller klantilhørighet, etniske forhold, religionstilhørighet eller rase. I slike områder er det også vanlig å danne egne sikkerhets- eller politistyrker; eller at sikkerheten er avhengig av at sterke lokale ledere "selger" sikkerhet i et patron/klient-forhold.

Nettopp det relative kaos vil også raskt kunne få negative *økonomiske* konsekvenser. Svært ofte ser man i slike områder relativt vellykkede og produktive områder omgitt av en helt ødeleggende fattigdom. Viktige faktorer her er rask befolkningsvekst, en ofte utilstrekkelig eller ikke-eksisterende infrastruktur, mangel på kapital og menneskelige ressurser til å utnytte denne, kronisk ustabilitet, korrupsjon og dårlig styrte tiltak fra sentralt hold. Tilsammen forhindrer dette en varig økonomisk utvikling. Det en står tilbake med er en form for selvbergingsøkonomi, basert på landbruk. Noen områder vil også eksportere råvarer eller utvikle arbeidsintensiv industri, men de fleste blir avhengig av selvbergingsøkonomi, ofte i kombinasjon med hjelp fra de rike landene i "førstedivisjon". Fremtiden er under en slik situasjonsbeskrivelse relativt blek, da mye tyder på at områder som er inne i en slik negativ spiral, vil se langvarig stagnasjon og tilbakegang.

I en situasjon der folk flest har det vanskelig, er det vanlig at det oppstår sosiale bevegelser. Hensikten er å gi folket noe å leve for og håpe på. Stikkord som personlig mening med livet, en viss orden i dagliglivet og noe å tro på, står her sentralt. Slike "motkulturer" blir ofte "militante". En form er religiøs fundamentalisme, og kan være f eks kristen, hinduistisk eller islamsk eller ha som utgangspunkt en annen religionsform. Imidlertid kan også slike bevegelser ha som utgangspunkt regionale eller overnasjonale identitets-symboler som etnisitet, eller stamme-tilhørighet – gjerne koblet med religion. (Dette kalles ofte "primalisme".) Dette har vært viktige politiske drivkrefter senest i det tidligere Jugoslavia, og er svært viktig i deler av Afrika og Sørøst-Asia.

Politisk strid, økonomisk stagnasjon, økologiske problemer sammen med sosiale oppløsningstendenser, vil medføre en forverret sikkerhetssituasjon i store deler av den tredje verden i tiden som kommer. Dette er reelle problemer som ikke uten videre vil kunne løses ved hjelp av råd eller bistand utenfra. Vi bør se dette som en historisk prosess, der det normale har vært at et styresett/regjeringssystem har blitt sterkt og varig fordi regimet har vært i stand til å slå ned militært alle interne utfordrere og beskytte egen befolkning det meste av tiden. Dette blir nå stadig vanskeligere å oppnå i dagens tredje verden som en følge av utfordringer fra f eks narkotikakarteller eller fra etniske minoritetsgeriljastyrker. Disse er ofte i stand til å motstå statsmaktens militære styrker. Viktig er også at på lokalnivå er statsmakten ute av stand til å opprettholde en elementær ro og orden, d v s sikkerhet i dagliglivet for folk flest. I store deler av den tredje verden er etterhvert sikkerhet noe som den enkelte eller de lokale organisasjoner eller firma må stå for selv. Når væpnede vakter og lokale patron/klientforhold blir viktigere enn statens politi- og militærtropper for den lokale sikkerhet, er statens innflytelse raskt minkende. Konsekvensen er klart negativ: Når forsvar og sikkerhet i dagliglivet blir et lokalt problem og ikke lenger er et nasjonalt ansvar, tvinges folk flest til å satse på at lokale militsstyrker, lokale politiske organisasjoner eller private firma vil stå for den helt elementære beskyttelse av liv og eiendom. Statens maktapparat vil i en slik situasjon relativt raskt forfalle, og selve statens eksistens blir truet.

Det er her mulig å snakke om flere former for trussel. Foruten mer tradisjonelle politiske/militære trusler fra naboland, har man større organisert kriminalitet med egne væpnede styrker som f eks i Colombia. Men det er også vanlig i dag med revolusjonære opprørsbevegelser som bl a benytter *kriminell aktivitet* som en del av finansieringen. Det siste er en slags "gråsoner" mellom de to trusselformene nevnt ovenfor. Når så mange land i den tredje verden i dag har store problemer med både å hankses med organisert kriminalitet og revolusjonære opprørsbevegelser, er en av faktorene at de lokale militære normalt hverken er doktrinært eller intellektuelt forberedt på å ta slike utfordringer. Tilsvarende er det lokale politi for dårlig utrustet og trent til dette. Men her er kanskje ennå viktigere at de lokale myndigheter er "utfinansiert", d v s at "alle" kan kjøpes av de kriminelle eller av opprørerne.

Et eksempel på disse problemene i Sør-Afrikas Natal-provins kan tjene som en illustrasjon på slike problemer:

(There) "Warlords control fiefdoms through a mixture of terror and patronage. In their own fiefs, they can tax and recruit, run protection rackets, hire hit men and finance private militias by extorting tribute from their subjects"².

"Anarchy is compelling many people to seek allegiance with political parties for refuge, vengeance, or both . . . Political parties have become justice organizations for millions of people because there is a big vacuum that the police are either unable or unwilling to fill."²

4.2 Begrepenes innhold i dag

Som alt nevnt ble på 1990-tallet begrepene "Low Intensity Conflict (LIC)" og "Nonstate Warfare" vanlige i vestlig litteratur omkring dette emnet. Dette er egentlig noe mer enn ren semantikk, siden også denne formen for krigføring er under endring. Viktig her er at mens såkalt revolusjonær krig typisk var organisert av *kommunistisk inspirerte kadre* som tok utgangspunkt i kommunistiske teoretikere som f eks Mao Zedong, Giap og Lenin, er dette i dag mye mer nyansert, selv om sosialistiske ideer og *kommunistiske organisasjonsteknikker* fortsatt er viktige verktøy i de mange lokale kriger der geriljatakikk utnyttes. Situasjonen i dag preges oftere av etniske eller religiøse skillelinjer, enn av "klassiske" ideologiske motsetninger. Imidlertid eksisterer fortsatt kommunistisk-inspirerte geriljabevegelser også i dag. De mest kjente er nå "Røde Khmer" i Kambodsja, "Lysende sti" (Sendero Luminoso) i Peru og "Tigre" på Sri Lanka (19).

4.3 Hva kjennetegner de pågående konfliktene ?

Som indikert av de mange begreper benyttet for å beskrive denne måten å føre krig på, er det også delte meninger om hva som karakteriserer denne formen for krigføring. Det er imidlertid ingen tvil om at denne formen for krigføring har vært svært viktig etter 1945, når en ser verden under ett. Ser en på noen tall hentet fra S P Huntingtons bok "Political Order in Changing Societies" var det iflg offisiell statistikk fra US Defence Department hele tjueåtte *langvarige* geriljakriger i gang i 1958. Dette tallet hadde i 1965 økt til førtito, og i 1969 til femti. Etter en fallende tendens på 1980-tallet, er nå tallet på "større" konflikter rundt 27, avhengig av hvordan man ønsker å trekke grensen for hva som kan kalles *krig*.

Om man benytter en noe utvidet definisjon for hva som kan kalles væpnede konflikter, blir resultatet som antydnet av Peter Wallensteen og Margareta Sollenberg ved universitetet i Uppsala. De har i perioden 1989–94 registrert 94 væpnede konflikter i 64 forskjellige områder i verden. De regner f eks med flere samtidige konflikter i Bosnia (serbere mot muslimer; muslimer mot kroater; utbrytermuslimer mot muslimer; o s v). Dette kan anses som helt relevant fordi løsning av en av konfliktene, f eks mellom muslimene og

² Bill Berkeley: "The Warlords of Natal"; Atlantic Monthly, mars 1994, s 88 til 94.

kroatene, ikke nødvendigvis fører til opphør av de andre konfliktene i samme område. Denne type problemstillinger er forøvrig relativt ukjent fra klassisk krigføring og gjør en militær intervensjon ekstra komplisert. Av de nevnte 64 væpnede konflikter var 42 aktive i 1994.

Det er selvsagt risikabelt å slå fast tendenser fra en så kort tidsperiode, men vi ser nå et skritt vekk fra kriger i tradisjonell forstand. I hele perioden hadde kun fire av konfliktene karakter av en *klassisk mellomstatlig konflikt*, hvor to internasjonalt anerkjente stater førte en væpnet kamp over et politisk definert forhold. De vanligste konfliktene i perioden har vært *interne stridigheter* om regjeringsmakt, altså tradisjonelle borgerkriger, eller over territorium; hva vi kan betegne statsdannelseskonflikter.

Det store tallet på væpnede, begrensede og stort sett interne konflikter i den såkalte tredje verden, er også et symbol på de mange og kanskje økende problemer som disse landene har stått overfor de siste 30–40 år. Typisk for utviklingen i mange av disse landene er en gradvis nedbryting av de tradisjonelle sosiale og økonomiske bånd internt i de nye statene, i kombinasjon med en gradvis nedbryting av det tradisjonelle autoritetssystemet. Dette i forbindelse med et økende gap mellom fattige og rike, mellom maktapparatet og de som dette blir brukt mot, og ikke minst en økende desperasjon der man ikke ser noen normal vei ut av vanskene, er alle faktorer som virker som "forklaring" når man skal forsøke å forstå hvorfor så mange lokale kriger har kunnet pågå i tiden etter 1945.

I denne delen av verden medførte Den kalde krigen *ikke* økt stabilitet som i Europa, men virket i stedet ofte som en katalysator for konfliktene ved at særlig supermaktene kom inn med støtte til en eller flere parter i en lokal (eller regional) konflikt.

En viktig faktor i forbindelse med en utvikling som til slutt ender i et væpnet opprør, er i hvor stor grad et regime kan sies å ha *legitimitet*. Skal en forstå denne formen for konflikter er det alltid nødvendig å se nærmere på hva som skaper legitimitet; tilsvarende hva som bryter ned denne og de store problemer som det normalt vil være ved å bygge denne opp igjen straks legitimiteten er tapt i folkets øyne. Legitimitet i forbindelse med et regimes styre og stell, og ved andre maktinstitusjoners maktutøvelse, eksisterer når de som blir styrt *anerkjenner* en regjerings rett til å styre. Fremfor alt er legitimitet noe varig om de som utøver makten er i stand til å reagere på de behov som oppstår i forbindelse med bl a produksjonssystemet, og tar vare på innbyggernes såkalte ve og vel. Viktig i spesielt nye nasjoner er også at makten som utøves må finne en *ideologisk* rettferdiggjørelse. Dette kan ta form av "mandate of heaven", "proletariatets diktatur", de demokratiske prinsipper og menneskeverd, eller i en annen tilsvarende "innpakning". Her vil lokale forhold, religiøse tradisjoner og bl a naturgitte produksjonsvilkår, ha innflytelse på hva som lokalt vil fremstå som *ideologisk akseptabelt* (20, 29).

I det meste av den såkalte tredje verden er det underveis dramatiske endringer innen hele produksjonssystemet. Den tradisjonelle jordbruks- og handelsstruktur er under stort press

både fra interne krefter i form av f eks rask befolkningsøkning, fra en begynnende lokal industrialisering, og fra import utenfra. Disse påtvungne endringene vil over tid også fremtvinge nye økonomiske og sosiale relasjoner som vil true de tradisjonelle autoriteter, og medføre at kampen om samfunnsmakten kan bli tilspisset. Bl a nye kunnskaper, verdier og fremveksten av nye klasser har en tendens til rive ned de verdier som har stått sentralt i den gamle ideologien, basert på religion og tradisjon.

Ny ideologi (gjerne "importert") er her et alternativ til det eksisterende systemet av normer og religion, siden de gamle institusjoner og prosesser nesten aldri vil være i stand til å fange opp og tilfredsstille de nye behov som oppstår ved at nye grupperinger tar form, p g a den generelle samfunnsutvikling. Under visse omstendigheter kan krisen bli møtt gjennom en bevisst reformprosess, men det vanligste har vært at revolusjonen (eller hva endringene kalles lokalt), har produsert en ny legitimitet ved å skape et nytt maktfordelingssystem.

Når denne *alternative* formen for krigføring skal forklares, har det ofte i Vesten blitt benyttet såkalte "konspirasjonsteorier" når man skal forklare hvorfor en revolusjonær krig bryter ut. Det er også viktig å merke seg at selv om hjelp fra utlandet ofte er situasjonen, f eks Nord-Vietnams hjelp til opprørerne i Sør-Vietnam under Vietnamkrigen, er dette *aldri* eneste årsak til at det utvikler seg til en revolusjon. Skal en revolusjonær fase inntre, vil hovedårsakene være å finne i de nye krav som følger av en rask sosial endring. Vi må følgelig søke etter de dypere årsaker til utviklingen i det faktum at den aktuelle styrende elite *ikke* har vært i stand til å gjennomføre de nødvendige reformer i det aktuelle samfunn, og heller ikke har omformet eller skapt nye institusjoner og relasjoner i tide til å demme opp for en negativ utvikling. Introduksjonen av moderne teknologi, industrielle strukturer og ikke minst *nye verdier*, er generelt i stand til å endre dramatisk den tradisjonelle sosiale og økonomiske orden som til nå har sikret legitimiteten til tradisjonelle autoriteter/institusjoner. Særlig er store endringer påtvunget utenfra ofte "dynamitt" i forbindelse med å rive opp tradisjonelle jordbrukssamfunn.

Endringene skaper en situasjon der tradisjonelle og/eller koloniale politiske strukturer eller måter å løse problemer eller utøve lederskap på, ikke er i stand til å endre seg raskt nok i takt med endringene i samfunnet ellers. Følgelig vil de gamle institusjonenes autoritet raskt avta. Den resulterende legitimitetskrisen kan kort beskrives som en *trippelkrise* skapt av demografisk press, økologisk ustabilitet og en svekkelse av de sosiale bånd mellom by og land; eller kanskje mer presist mellom de som lever i hovedstaden og tilhører makt-eliten, og resten av befolkningen.

Det som gjør *geriljakrigen* i en eller annen form til valgt løsning for de som ønsker radikale endringer, er særlig følgende faktorer:

- Maktapparatet disponeres av den sittende elite og det er sjelden aktuelt at "outsidere" vil få kontroll over dette. (Dette er ikke til hinder for at militærkupp finner sted – men dette er forbeholdt "insiderne" i systemet.)

- Siden man normalt *ikke* vil disponere store militære ressurser under første del av opprøret, er man nødt til å ta tiden til hjelp; d v s satse på en *langvarig* krigføring rettet mot regimet/maktparatet. Dette forutsetter at man har en viss folkelig støtte/sympati alt fra starten, ellers er det vanskelig å overleve initialfasen som organisasjon.
- Propaganda, terror og sosial og politisk mobilisering er eksempel på "våpen" som blir benyttet, og som kanskje vil være like viktige faktorer som "ren" våpenmakt for gerilja-bevegelser.

Konsekvensen av de tre punktene overfor for de som akter å stanse det aktuelle opprøret/ revolusjonere bevegelse, er at det svært ofte vil være vanskelig å anvende *konvensjonelle* militære styrker mot opprørerne, siden disse *ikke* fremstår som lett identifiserbare enheter. Uten et svært godt organisert etterretnings- og politiarbeide, er det også vanskelig å skape det nødvendige etterretningsbilde som vil kreves om konvensjonelle styrker skal kunne anvendes på en effektiv måte i en tidlig fase av en revolusjonær utvikling. Mer typisk er at konvensjonelle styrker og politi settes inn på en tilfeldig og ofte svært provoserende måte, noe som i andre omgang blir utnyttet av opprørerne som "bevis" på at regimentet ikke bryr seg om egen befolkning, o s v (29).

4.3.1 Hva skaper grunnlag for opprør ?

I dag står kanskje de fleste såkalte utviklingsland overfor indre press av såvel sosial, økonomisk og politisk karakter.

- a) *Sosialt* skapes presset typisk ved at nye grupper blir dannet, f eks industriarbeidere i byene og en økende middelklasse. På landsbygda øker tallet på jordløse p g a befolkningsekspløsjonen, og disse tvinges til å emigrere til byene. Det er også vanlig at det blir sterke brytninger mellom eldre og yngre p g a normer eller religiøse forestillinger under oppløsning. Dette kan gi seg utslag i større klasseskiller og i en økt verdikamp generelt. *Religiøs fundamentalisme* er her ofte et viktig *politisk* våpen i mange utviklingsland, og er i dag viktig som *ideologisk mobiliseringsgrunnlag*.
- b) Utviklingen har også et *økonomisk* uttrykk, men har normalt svært forskjellige utforminger fra land til land. Typisk kreves ikke bare en form for balansert økonomisk utvikling, men det vil raskt bli stilt krav om en mer rettferdig fordeling av den nye rikdom som blir skapt. Imidlertid er ofte problemet at det *ikke* blir skapt nok nye verdier slik at det ikke er noe å fordele. I en slik situasjon er problemstillingen normalt om fattigdommen blir delt av alle grupper/klasser; ikke bare noe som skal "betales" av de fattige.
- c) *Politisk* er endringene som alt tidligere nevnt, preget av at de tradisjonelle autoriteter er på vikende front. I denne sammenheng har også leting etter alternativer til enten utenlandsk dominans eller de *lokale* oligarkier normalt stått sentralt for opprørs-bevegelser. Typisk er også en økt politisk bevissthet blant en tidligere passiv og uorganisert bondebefolkning; svært ofte ledet av nye "moderne" ideologiske "mot-eliter" som kommer "utenfra", d v s fra byene.

De politiske, økonomiske og sosiale relasjoner som står under press, vil over tid medføre en konfrontasjon mellom de delene av befolkningen hvis interesse ligger i å opprettholde

status quo, og de som ønsker endringer. Utviklingen har vanligvis gått best der den tradisjonelle elite *frivillig* har gitt fra seg noe av maktmonopolet og privilegiene, og har introdusert nye institusjoner som har åpnet for nye former for maktdeling og ansvar. Omleggingen bort fra kolonialt styre og tradisjonelt elitestyre har da ofte hatt en mer ordnet form enn ellers, selv om dette ikke alltid har skjedd i fredelige former.

Faktisk er det slik at på tross av det store antall konflikter etter Den andre verdenskrig, er det *ikke* noen automatikk i at organisert bruk av vold tar form av revolusjonær krigføring. Periodisk og begrenset bruk av vold er ikke uvanlig, men dersom fornuftige og godt tilpassede tiltak i tide blir iverksatt for å redusere problemene for folk flest, har man ofte lyktes med å dempe eller løse problemene før en større krigføring har utviklet seg. Følgelig har revolusjonær krig sjelden lyktes i land der den herskende elite har hatt en viss "bakkekontakt" med de store masser, eller der de aktuelle land har institusjoner og mekanismer som muliggjør at befolkningen kan ha et håp om å påvirke det eksisterende system. Det beste eksempel på dette er kanskje britenes vilje til å akseptere endring, og som resulterte i en relativt ordnet avvikling av det britiske imperium, i klar kontrast til en svært konfliktfylt avvikling av det franske kolonivælde (2, 11, 15).

4.3.2 Hva karakteriserer såkalt "revolusjonær krig" ?

En viktig forutsetning er at den styrende elite motsetter seg nødvendige og fundamentale reformer når disse vil redusere elitens egen makt og privilegier. I en slik situasjon er det vanskelig over tid å unngå en form for konfrontasjon mellom den tradisjonelle maktelite og de nye politiske (eller religiøse) krefter. Mest sannsynlig vil denne konfrontasjonen få en økende grad av voldspreg. Etterhvert som regimet viser seg uvillig til å tilfredsstille populære krav eller forhåpninger, vil det også miste legitimitet. Regimet tvinges følgelig til å stadig øke bruken av maktmidler for å sikre seg at befolkningen er "lydig". "Lov og orden" blir det vanligste slagordet. En bevisst revolusjonær ledelse under utvikling vil ytterligere forsterke tendensen til å benytte makt mot alle former for opposisjon. De revolusjonære vil selvsagt presse på i samme retning, noe som over tid vil styrke motsetningene innen det eksisterende samfunnssystem, og utvide kløften mellom de som styrer og de som blir styrt. Man kan også forvente en deling innenfor den styrende elite, d v s mellom moderate og reaksjonære, noe som vil ytterligere bidra til å svekke effektiviteten og samholdet innen eliten (29).

Sentralt i arbeidet til en vellykket revolusjonær bevegelse, står hvordan man kan utvide gapet mellom makteliten og *forventningene* til folk flest. Dette oppnås normalt ved at opprørsledelsen fremmer aktiviteten som påpeker snevre egeninteresser hos regimets støttespillere, og "avslører" hvordan regimet neglisjerer vanlige folks ve og vel.

Dersom en revolusjonær bevegelse lykkes med å etablere seg selv som en politisk kraft som det sittende regime ikke har vært i stand til å slå ut, vil den neste fasen starte, d v s at man tar til med å organisere *geriljastyrker*.

Når en revolusjonær bevegelse går inn i gerilja-fasen, vil den normalt se som sin hovedoppgave å "ut-administrere" de etablerte autoriteter. I de fleste utviklingsland vil hovedmålet i denne "kampen om landsbygda" være bondebefolkningen. Denne representerer majoriteten av befolkningen her, og der regimets direkte innflytelse er begrenset; gjerne i form av "negative" aktiviteter som utskrivning av soldater og skatteinnkreving. Slike aktiviteter blir ofte oppfattet som utbytting, siden man føler at man får svært lite igjen lokalt. Tradisjonelt vil det være landsby- eller klanhøvdinger og deres rådsforsamlinger som står som mellomledd overfor sentrale styresmakter. Å ødelegge dette båndet mellom bøndene og regimet er normalt ansett som svært viktig av de vellykkede revolusjonære bevegelse. Det er følgelig svært vanlig å legge press på slike mellommenn slik at de "konverterer" til den revolusjonære sak, evt blir disse de første offer for den etterhvert økende revolusjonære vold. Den *politiske* delen av opprørsbevegelsen vil så enten direkte kontrollere de "omvendte" lokale offentlige personer, eller de vil erstatte disse med egne fra opprørsbevegelsen. Denne systematiske elimineringen av regjeringskontroll over landsbygda, vil også ytterligere isolere befolkningen fra å ha noen meningsfylt kontakt med sentralregjeringen.

Normalt vil det være få omfattende militære kamper mellom geriljaen og regjeringsstyrkene/ politiet. Til det er ennå geriljaen for svak. I stedet vil man søke å unngå de fleste større konfrontasjoner med konvensjonelle militære enheter. Typisk er også at et truet regime vil søke å tone ned drapene på deres lokale representanter eller støttespillere. Dette blir behandlet som tradisjonelle politisaker, og man vil gjerne forklare manglende skatteinngang og jordleienektelse med at dette er "administrative problemer", d v s at regimet *ikke* ennå er villig til å innrømme at disse problemene er et resultat av det faktum at de revolusjonære er i ferd med å overta kontrollen på landsbygda. Siden ingen er villige til å innrømme problemene, er det heller ingen stor hast med å innføre de nødvendige reformer. Dette er selvsagt lite effektivt og gjør det vanskelig å planlegge og iverksette nødvendige mottiltak. Ofte vil også økningen i voldshandlinger bli benyttet av grupper som ser enhver ny reform som en trussel mot deres interesser, som en unnskyldning for å hindre enhver endring "før opprøret er slått ned". Selvsagt bidrar dette indirekte til å styrke opprørernes sak.

Som antydnet tidligere vil en geriljakrig normalt måtte bli langvarig. I "klassisk" maoistisk eller marxist-leninistiske teori omkring temaet er det vanlig å operere med tre stadier i "den langvarige krigen", og der det legges stor vekt på å forklare hvorfor det er viktig å forlenge krigen, for å vinne. Den langvarige krigen utvikles normalt gjennom følgende stadier:

- a) *En defensiv fase.* Ettersom fienden er sterkere enn opprørerne i begynnelsen, har han en "offensiv" strategi, mens opprørerne er på defensiven. Fienden (les regimet) vil "okkupere" en mengde byer, kommunikasjonssystemer, viktig industri (om noen), osv. Svært ofte må geriljaen i denne fasen oppgi såkalte "sikre områder" og deler av landsbygda p g a motoffensiven fra regjeringshæren. Forsøker man å holde på slike områder, blir man rett og slett nedkjempet over tid. I stedet anvendes en defensiv strategi, mens taktikken og hovedprinsippet i de militære operasjonene er å angripe

offensivt lokalt hele tiden. Dette er normalt ansett som beste strategi siden de revolusjonære styrken ennå er tallmessig svakt og mangelfullt utstyrt. Personellet er også lite trent, men kan ha høy moral og nyte lokal støtte i folket. Hensikten er klar: Trett ut fienden ved å anvende enkel men fleksibel taktikk. Dette bidrar også til å svekke fiendens prestisje, siden han "skyter spurver med kanoner".

- b) *Balanse i styrkeforholdet.* Etterhvert blir regjeringens og geriljaens styrke mer jevnbyrdige militært. Regjeringshæren tvinges etterhvert over på defensiven, mens geriljaens kapasitet til å føre offensive operasjoner øker. (Målet er å kunne gjøre en allmen offensiv). Siden regjeringshæren ikke lenger uten videre er i stand til å rydde et "sikkert område" eller gjenerobre en mindre by om denne går tapt, behøver ikke lenger geriljaen alltid trekke seg tilbake fra sine baser selv om de blir angrepet. Begge sider synes å holde hverandre i samme posisjon, men det er nesten hele tiden kamp-handlinger i gang, der geriljaen gjennomfører mindre og større angrep mot fiendens "soner"; d v s at serien med begrensede angrep på regjeringens garnisoner/ posisjoner vil bidra til å slite ned regjeringsstyrkene kanskje like effektivt som om man vant ett eller flere store slag, og med klart mindre risiko for geriljaen. I denne fasen organiseres også *regulære* militære enheter, *lokale* militære enheter til "selvforsvar" (militis) og geriljaenheter. Tilsammen skaper dette grunnlaget for den siste fasen i form av en allmenn mot-offensiv. Tradisjonelt er det denne andre fasen som er den vanskeligste å organisere, og denne kan bli av lang varighet, noe som lett kan slite på moralen både blant opprørerne og i sivilbefolkningen som sådan.
- c) *Allmenn motoffensiv.* I denne siste og avgjørende fase er det opprørerne som tar offensiven. Strategien er nå å iverksette en motoffensiv, mens fiendens strategi derimot er defensiv eller retrett. Dette forutsetter at regjeringsstyrkene og befolkningen under deres kontroll er svekket og demoralisert. Tilsvarende er opprørshæren godt motivert og har folkelig støtte i en viss grad. Opprørerne har nå skapt *regulære* og relativt godt utstyrte enheter som sammen med geriljaenheter, vil være i stand til å føre regulære slag for å nedkjempe regjeringshærens større enheter. Selv om de materielle ressurser ennå ikke alltid er på høyde med regjeringshærens, er kamp-moralen normalt god p g a jevn fremgang og at man nå "ser lyset i enden av tunnelen". (Se 3, 15 og 28).

4.4 Delkonklusjon

Drap på lokale ledere betyr ikke nødvendigvis at terror som sådan er selve grunnlaget for den sivile støtte til geriljabevegelser. Det er bedre å se på bruken av terror som bare ett av mange våpen som benyttes av en opprørsbevegelse når denne arbeider for å sikre sine politiske interesser og militære fremgang. Typisk vil bruken av terror i forbindelse med en *vellykket* geriljabevegelse, være både sosiologisk og psykologisk selektiv. Hvis ikke kan lett terrorbruken slå negativt tilbake på opprørsbevegelsens støtte i folket, noe det er flere eksempler på (19).

De punktene som følger nedenfor kan anses som de mest sentrale når såkalt revolusjonær krig skal oppsummeres:

- a) Selv om utviklingen av geriljastyrker og føring av geriljakrig står sentralt for ethvert kompetent revolusjonært lederskap, vil suksess eller fiasko i siste instans bli avgjort gjennom den *politiske* utvikling. Folkelig støtte til opprørerne er her avgjørende for en

evt suksess, noe som tilsier at kampen om denne støtten, og *vedlikeholdet* av slik støtte, vil være en *hovedmålsetning* under hele kampen. Uten folkelig støtte er det knapt mulig å vinne for en geriljabevegelse. Spesielt er det problematisk å organisere og opprettholde regulære styrker uten en solid folkelig støtte, noe som må anses som en nødvendighet om man skal makte å gjennomføre den "tredje fase"; mot-offensiven.

- b) De revolusjonæres hovedmålsetning er å aktivere og deretter vedlikeholde hva vi kan kalle en "moralsk isolasjon" av de sentrale styresmakter i et land, inntil denne isolasjonen blir total og irreversibel. De revolusjonære vil følgelig konsentrere seg om å "ut-administrere", og ikke primært på å nedkjempe sine fiender militært. Dette bør imidlertid ikke bli sett på som kun et destruktivt foretagende, siden en *vellykket* revolusjonær bevegelse samtidig må være i stand til å bygge opp deres egen nye infrastruktur med tanke på å *erstatte* det gamle systemet. (Det er flere eksempler på at geriljabevegelser *ikke* har vist seg i stand til å gjennomføre denne samfunnsbyggingen. Sjansene for at de da vil lykkes, blir små).
- c) De forhold som fører frem til utbruddet av en revolusjonær krig kan ikke bare forklares ved hjelp av konspirasjonsteorier. I stedet bør man søke etter forklaringene i raske sosiale endringer, og der selve utbruddet ofte er et resultat av at det sittende regime ikke har vært i stand til å møte de nye utfordringer som moderniseringene har presset fram. Det som slik sett skiller en moderne revolusjonær krig fra et lokal opprør, er at et typisk bondeopprør/tilsvarende har kun *kortsiktige målsetninger*; mens den revolusjonære krigen blir ledet av et godt motivert lederskap som har utviklet en *langsiktig strategi* med det som målsetning å overta samfunnsmakten; etterfulgt av at man gjennomfører en ny politisk og økonomisk orden.
- d) Det er også typisk at bruken av terror og andre voldshandlinger av en revolusjonær bevegelse er svært selektiv. Bl a benyttes terror for å skille regimet (og deres støtte-spillere) fra befolkningen på landsbygda, og bør *ikke* ses på som hovedårsaken til at befolkningen evt har et positivt syn på de revolusjonæres sak. Følgelig er det også ofte slik at dersom bevegelsen mister kontrollen med hvordan terroren benyttes, kan dette våpenet raskt slå tilbake på de revolusjonære selv, d v s være kanskje den viktigste årsak til at den folkelige støtten til opprørsbevegelsen blir redusert (29).

I denne forbindelse er det også viktig å påpeke at mens moderne konvensjonelle styrker og tradisjonell militærteori primært er opptatt med krig mellom nasjonalstaten og allianser, vil en mer eller mindre "revolusjonær" militærteori og de geriljabevegelser som anvender langsiktige strategier basert på geriljatakikk og terrorkampanjer rettet mot et sittende regime, tilhøre to tildels helt forskjellige tradisjoner. Naturlig nok vil da de såkalte suksesskriterier måtte bli tildels svært forskjellige når to så klart forskjellige stridsformer skal evalueres. Det er følgelig behov for å sette de to forskjellige formene for krigføring opp mot hverandre, dersom man skal kunne presisere nærmere hva som peker i samme retning, og hva som slett ikke gjør det.

5 MODERNE KRIGFØRING: EN ANALYSE AV DE TO HOVEDFORMER

5.1 Innledning

Frigjøringen fra de tradisjonelle kolonimakter i særlig Afrika og Asia, medførte en serie med såkalte frigjøringskriger i de etterhvert selvstendige nasjoner på 1950- og tidlig 1960-tallet. Det var i denne perioden særlig Belgia, Frankrike og Storbritannia som ble engasjert i såkalt "counterinsurgency"-krigføring. Ikke minst p g a Koreakrigen ble etterhvert også USA trukket inn som aktiv deltager, selv om USA prinsipielt var motstander av koloniveldet. Dette amerikanske engasjementet bør ses på som en del av deres etterhvert mer og mer bevisste strategi for å møte det man anså som kommunistisk ekspansjon, gjerne understøttet av Sovjetunionen og etterhvert også av Kina. Begrepet "Domino-teorien" ble her anvendt, d v s at dersom en brikke gikk over ende, ville de andre følge senere: Falt Sør-Vietnam, ville hele området bli kommunistisk.

Nettopp denne kald-krig-dimensjonen i forbindelse med revolusjonær krigføring, ble etterhvert avgjørende for USAs klart største engasjement for å "demme opp" for kommunistisk ekspansjon: Vietnam-krigen. Ved slutten av denne krigen i 1975 var også USAs første såkalte "counterinsurgency era" over, med mange negative erfaringer høstet på amerikansk hold. Det er først i dag med en delvis endret verdenssituasjon, at amerikanerne påny har en fornyet interesse for de mange såkalte *ukonvensjonelle konflikter* i verden; og der USA påny har vært villig til å engasjere seg mer direkte i disse, som f eks i Somalia og på Haiti. Nå er det ikke lenger bekjempelse av kommunistisk ekspansjon som står i sentrum, men operasjonene er basert på mer humanitære- og menneskerettsorienterte argumenter. Dette skjer oftest i kombinasjon med store mediaoppslag, og under omfattende politisk debatt internt i USA. Slik sett er det en "av-ideologisert" krigføring som nå er den dominerende trend. Dette gir i de fleste tilfeller også et redusert incitament for stormakter til å engasjere seg tidlig.

Imidlertid kan også i dag økonomiske argumenter mer eller mindre eksplisitt bli trukket inn i debattene og overlegningene. Men det er vanskelig å se klare økonomiske argumenter for å gå inn i konflikter som den i Somalia (26). Her er argumentene primært politiske eller et ønske om å hindre massedød, d v s en menneskerettsorientert argumentasjon.

5.2 "Valg av riktig linse"

"Some of today's more complex problems and challenging decisions become more understandable when viewed through the right lens".

Dette utsagnet er formulert av den amerikanske obersten J R Barnett når han i en tankevekkende artikkel omkring "nonstate"-krigføring skriver følgende:

"Contrast American military success against Saddam Hussein's Iraq versus American military actions against General Mohammed Farah Aideed's Habr Gedir clan in Somalia. Given their differences in size and strength, one might suppose Aideed to be far weaker than Saddam. Yet, the Gulf War was a resounding victory for the American military while assaults on General Aideed and his allies produced little but embarrassment.

This disparity in capability is not unique to America. In fact, it may be the norm for professional militaries in general. The British demonstrated impressive competence in the Falkland War while, at the same time, proving incapable of defeating the IRA in Northern Ireland In each of these cases, the end result was the same: Despite being militarily superior, a national military failed to defeat a nonstate enemy" (18).

Når dette ofte er problemstillingen, skyldes det at nasjonalstatens militærmakt har vært ute av stand til å tvinge fienden til et avgjørende slag; d v s fienden har valgt å unngå dette, og har i stedet satset på å *over tid slite ned motstanderens vilje* til å fortsette. Det er i denne kontekst man kan se bl a Israels nye vilje til å forhandle: Man var rett og slett ikke i stand til å vinne over palestinernes såkalte "Intifada"-kampanje med de *politisk akseptable midler* som står til disposisjon for et sivilisert land.

I perioden etter at de tidligere kolonimaktene tapte sin vilje til å styre over de mange koloniene, har man egentlig opplevet få spektakulære opprørssuksesser. I stedet har man ofte sett at opprørsbevegelsene har mislyktes med å overta samfunnsmakten ved hjelp av bl a terror og geriljakrigføring. Det avgjørende har normalt vært om det truede regimet har maktet å svare i tide. En opprinnelig svak utfordring blir en seriøs trussel bare når man ikke er i stand til å kvele raskt den negative utviklingen ved hjelp av tilpassede militære mottiltak, kombinert med politiske og økonomiske reformer. Det er egentlig kjemper om er rett og slett *legitimiteten* til å styre.

5.3 Forskjellige typer krigføring

Som tidligere nevnt har det ofte vist seg vanskelig for konvensjonelle styrker å opptre effektivt overfor væpnede opprørsbevegelser. Hva kan årsaken være til at konvensjonelle militære styrker har store problemer når de står overfor det som i amerikansk terminologi ofte kalles "nonstate entitles", d v s organiserte militante gerilja- og "motkultur"-bevegelser? Det er her normalt for enkelt å skynde på at de militære ledere gjør en dårlig jobb, eller at det hele er et resultat av dårlig militær gjennomføring. Trolig er den viktigste årsaken at man her ser to svært forskjellige krigsformer, d v s at de to formene for krigføring har helt forskjellig natur.

Vi står her overfor den mulighet at *krig mellom nasjonalstater* er fundamentalt forskjellig fra *statsmakt mot "opprørsbevegelse"/"nonstate warfare"*. Når man skal ha målbare suksesskriterier vil dette få konsekvenser: Suksess i den første formen for krigføring kan rett og slett fremstå som *irrelevant* i den andre krigføringsformen.

Som et eksempel på forskjellene kan man med referanse til boken "Om krigen" av den ledende stat-versus-stat militærteoretiker Karl von Clausewitz, merke seg følgende:

". . . . av alle mulige mål i krig, er ødeleggelsen av fiendens væpnede styrker det som fremstår som det viktigste. I dag er det ingenting som kan hindre en feltherre innstilt på å gjennomføre et avgjørende slag, fra å oppsøke fienden og angripe han."

Det er enkelt å kontrastere denne tenkemåten med den svært interessante (og dokumenterte) samtalen mellom en nord-vietnamesisk og amerikansk oberst i H G Summers bok "On Strategy", etter det endelige USA-støttede Sør-Vietnams nederlag i mai 1975. Den amerikanske obersten hevdet med styrke at: "You know you never defeated us on the battlefield". Svaret fra nord-vietnameseren er til å bli klok av: "That may be so, but it is also irrelevant"!

Sett i sammenheng er de to sitatene referert ovenfor, svært avklarende. De viser den grunnleggende forskjellen det er mellom de to formene for krigføring. I mellomstatlig krigføring – Clausewitzisk inspirert – vil *ødeleggelsen av motpartens militære kapasitet/styrker* være hvordan man måler oppnådd suksess. I en slik krigføring vil avgjørelsen på felttoget være resultatet av en serie med store og små slag. De konvensjonelle militære styrker vil trene og utstyres nettopp for å kunne ødelegge fiendens væpnede tilsvarende styrker. Dette vil være deres endelige mål, og dette oppnås gjennom å fremtvinge avgjørende slag. Imidlertid har også Clausewitz lagt stor vekt på at man påvirker fiendens *vilje*, slik at han oppgir sine målsetninger. Dette skal likevel primært skje ved hjelp av *militære midler*, slik at dette ikke bør ses på som en motsetning til det første sitatet.

Situasjonen blir svært forskjellig når man står overfor en (kompetent) opprørs-/gerilja-bevegelse. Her er ingen "decisive battles", før evt opprørsbevegelsen selv føler seg sterk nok til å forsøke dette. I klar kontrast til Clausewitz sine teorier, er det tilnærmet umulig for en feltherre å tvinge en geriljabevegelse til å kjempe et avgjørende slag om den ikke vil. Som Mao Zedong har sagt i sine skrifter, er det opprørernes privilegium å kjempe når det passer dem, dvs at han kan kjempe enten i dag, neste måned, eller kanskje neste år. Her er *ikke* målsettingen en rask og effektiv krig, snarere tvert imot. Iflg Mao:

"We should resolutely fight a decisive engagement in every campaign or battle in which we are sure of victory; we should avoid a decisive engagement in every campaign or battle in which we are not sure of victory; and we should absolutely avoid a strategically decisive engagement on which the fate of the whole nation is staked The enemy's objective is to have us concentrate our main forces for a decisive engagement. Our objective is exactly the opposite. We want to choose conditions favorable to us, concentrate superior forces, and fight decisive campaigns or battles only when sure of victory" (28).

Når dette skal vurderes er det viktig å være seg bevisst at både Mao og Clausewitz trolig er korrekte i sine analyser, selv om de ender ned på to ganske forskjellige posisjoner/stand-

punkter når det gjelder det viktige spørsmålet om avgjørende slag. Denne tilsynelatende motsetning løser seg selv dersom en aksepterer at de her beskriver to klart forskjellige former for krigføring.

Som tidligere nevnt var Clausewitz opptatt av krig mellom stater. I denne sammenheng står begrepet "center of gravity" helt sentralt.

Begrepet blir gjerne omsatt med *tyngdepunkt* på norsk. Når en skal prioritere bør en i følge Clausewitz alltid konsentrere seg om fiendens "svake punkt". Dette er hans strategi "center of gravity" i konsentrert form. Målet vil følgelig alltid være å fastslå hvor fiendens tyngdepunkt er. Dette kan f eks være hans hovedstad, hans nærmeste allierte eller hans militære styrke:

" . . . one must keep the dominant characteristics of both belligerents in mind. Out of these characteristics a certain center of gravity develops, the hub of all power and movement, on which everything depends. That is the point against which all our energies should be directed." (1)

Sentralt i Clausewitz's bruk av tyngdepunktbegrepet er at dette er nært knyttet til hva som er det politiske mål med krigen på *strategisk nivå*. Dette overordnede mål vil styre de militære mål og midler som må til for å nå fram til målet. Uansett hva som er fiendens tyngdepunkt, bør en rette angrepet mot dette. Det normale vil da være at en innledningsvis vil forsøke å beseire og ødelegge fiendens stridskrefter. Clausewitz anser dette som å være den sikreste begynnelse. Basert på erfaring mener han å kunne påvise at det å overmanne fienden hovedsakelig vil bestå av følgende tiltak:

- a) Å ødelegge hans hær, dersom denne utgjør en potensiell trussel.
- b) Å innta den fiendtlige hovedstad, forsåvidt som denne er et naturlig midtpunkt for statsmakten (inkl politiske institusjoner og partier).
- c) Et effektivt angrep mot fiendens viktigste forbundsfelle(r), dersom han (disse) er like betydningsfull(e) som fienden.

Clausewitz hevder med styrke at det er svært viktig tidligst mulig å fastslå hva som er fiendens tyngdepunkt, d v s at å overmanne motstandere i praksis blir det samme som å fastslå hva som er hans tyngdepunkt, for deretter å overvinne den motstandskraft som er samlet i dette tyngdepunktet. Når to eller flere stater går i allianse mot en tredje part, vil dette politisk sett likevel være bare en krig. Bl a må en da vurdere om alle impliserte stater har en selvstendig interesse og kraft til å forfølge det samme mål, eller står og faller det hele med en enkelt av disse statene? Jo mer det siste er tilfelle, desto enklere blir det for en motstander å konsentrere sin krigsinnsats til et hovedangrep, d v s at en holder fast ved den grunnsetning at så lenge en i er stand til å beseire motstanderne ved å beseire en av dem, bør det være et klart krigsmål å overmanne denne ene. Igjen ser vi at Clausewitz forutsetter et klart politisk mål med krigen og at dette følges opp med en målrettet militær innsats etter at tyngdepunktet er fastslått. Skal en lykkes må eget stridspotensiale være av

en slik størrelsesorden at en reelt er i stand til å forfølge det satte politiske mål. (Hvis ikke, er dette en meningsløs målsetting å sette seg i første omgang.) Kampkraften må følgelig være omfattende nok til å kunne oppnå en avgjørende seier over den fiendtlige stridskraft, og til å kunne klare det krafttak det vil være å følge opp seieren helt til det punkt da det vil være mulig for fienden å gjenopprette likevekt, d v s komme militært tilbake.

Skal en oppsummere dette vil det alltid være en stor utfordring å finne nettopp de militære mål som er konsistente med de politiske, d v s muliggjøre at den militære innsats kanaliseres mot formål som bidrar til en *politisk* avgjørelse. Riktig valg av strategi har nettopp en presis identifisering av fiendens "center of gravity" som første betingelse. Det er her på sin plass også å minne om at dette tyngdepunktet i følge Clausewitz ikke trenger være hengt opp i terreng eller andre materielle størrelser, men kan like gjerne være en moralsk størrelse i en gitt konflikt.

Mao Zedong er slett ikke den eneste men er i dag trolig den best kjente tenker omkring "nonstate"-krigføring. Sentralt er her pr definisjon at opprørerne ikke har noen "hovedstad" å forsvare, i kontrast til det som står foran omkring det clausewitziske begrepet tyngdepunkt. Sentralt i all maoistisk teori ligger målsetningen om å unngå avgjørende slag, og at man må påtvinge den konvensjonelt utstyrte og trente fienden en *langvarig krigføring*. Dette er eneste måte å motvirke motpartens tekniske overlegenhet på. Ved å nekte *staten* å kunne tilføre opprørerne et avgjørende nederlag gjennom slag, og ved å ikke representere konvensjonelle tyngdepunkt som kan angripes av de militære styrkene i statsmaktens tjeneste, vil opprørerne bli i stand til å holde en langvarig krigføring i gang, på deres egne premisser. Ved at man nekter *staten* å se noen ende på krigen, vil det hele etterhvert se relativt trøstesløst ut for de som representerer det sittende regime.

Opprørernes eneste "konvensjonelle" tyngdepunkt som også kan angripes av de konvensjonelle styrkene er selve lederskapet og opprørssoldatene som sådan. Men normalt vil en utmattelseskrigføring rettet mot opprørssoldatene à la USAs "body count" under Vietnam-krigen, etterhvert fremstå som et svært kostbart foretagende, både militært og politisk. Selv om man bl a lykkes med å slå ut deler av opprørernes politiske og militære ledelse, vil denne normalt bli gjenskapt over tid.

Noen tall fra Vietnam-krigen illustrerer dette. I 1967 ble det anslått at hele 88% av alle større og mindre trefninger var utløst av Viet-Cong/FNL-styrkene; d v s at opprørerne hadde initiativet. De kunne velge å akseptere et slag på sine egne vilkår, og derigjennom være i stand til å kontrollere sine *tapsrater* langt på vei. Den amerikanske såkalte "attrition strategy" under general Westmoreland viste seg ute av stand til å "forblø" fienden siden man ikke maktet å "sette opp" fienden slik at de amerikanske og sør-vietnamesiske styrkene kunne ødelegge hans militære enheter i tilstrekkelig grad (20).

Nettopp p g a sin natur er opprørsbevegelser, om disse er godt ledet, i stand til å forhindre at de stadig blir trukket inn i clausewitziske avgjørende slag. Dette gjør at vi her står overfor to aktuelle om enn diamentralt motsatte former for stridskonsept, der man i begge tilfeller har et bevisst forhold til både avgjørende slag og til tyngdepunkt-begrepet. Holdbarheten av de to stridskonseptene bør i dag anses som historiske fakta, og kan ses på som et bevis på at vi her står overfor *to klart forskjellige former for krigføring*.

Dersom man godtar at det er to former for krigføring, må man også godta at det sannsynligvis vil foreligge minst to forskjellige strategier for suksess, d v s at en vellykket strategi i den ene formen for krigføring *ikke* vil gi tilsvarende suksess i den andre formen for krigføring. Dette skyldes at det er en betydelig forskjell i den såkalte "krigens natur" de to krigsformene imellom.

5.4 Bekjempelse av opprørsbevegelser – alltid en stor utfordring

Under og også de nærmeste årene etter Vietnam-krigen, var det særlig i USA en betydelig forskningsinnsats der man forsøkte å fravriste særlig de vellykkede geriljabevegelserne deres "innerste hemmeligheter". Hva skapte motivasjon og utholdenhet, hvordan ble kommunistisk gerilja ledet, betydningen av sosiale og økonomiske faktorer, o s v. Kunne i det hele tatt en vestlig stormakt ha håp om å slå en godt ledet geriljabevegelse "på bortebane", var en annen viktig problemstilling.

Når man i ettertid går igjennom mange av de bøker og forskningsrapporter som forsøker å forklare og beskrive såkalte "counterinsurgency campaigns", er det ett forhold som ser ut til å være et gjennomgangstema: Geriljabevegelser generelt har *alltid ett svakt punkt*; nemlig at man er helt avhengig av folkelig støtte. I praksis gir dette seg utslag som at man er helt avhengig av støtte til innhenting av etterretninger, for å rekruttere soldater og politiske støttespillere, og for å skaffe seg forsyninger av alle slag. (Minus våpen; disse tas fra fienden i den første tiden.) Dette ble alt for ca 30 år siden formulert slik i en "klassisk" bok kalt "Counterinsurgency Warfare", skrevet av amerikaneren J Pustay:

"Either through choice or through coercion, (citizens) supply the insurgent units with such essentials as intelligence, personnel, food, and clothing. In this strength however – in the Maoist tradition – there is also an element of weakness. The excessive dependence upon this single collective element of support can be exploited by the counterinsurgents." (7)

I klartekst betyr dette at dersom statsmaktene på en eller annen måte blir i stand til å separere opprørerne fra sin folkelige støtte, er det mulig å bekjempe opprørerne relativt effektivt. Uten at opprørssoldatene kan "vandre fritt" ut og inn av sivilbefolkningen, og utnytte dette til egen fordel, blir en vanlig opprørssoldat kun en lett utrustet infanterisoldat. Han kan da (svært effektivt) bekjempes med *konvensjonelle* midler, d v s blir ute av stand til å unngå å måtte kjempe for bl a baser og terreng, noe han *ikke* egentlig ønsker. I en slik

situasjon vil nettopp det clausewitziske konseptet for krigføring gjelde, og geriljastyrkene kan ikke lenger unngå de avgjørende slag – noe de ikke har ressurser til å mestre i en tidlig fase av krigen.

Der det har lyktes for statsmaktene – med eller uten vestlig hjelp – å slå ned opprørsbevegelser, har man vært i stand til å "sperre av" den frie flyten mellom geriljaen og befolkningen av nødvendig støtte av alle slag.

Teoriene om hvordan dette kan oppnås i praksis er mange. Begreper som "civic actions", "strategic hamlets" antyder betydningen av *lokalforsvar* på landsbygda; men også behovet for landreformer, politiske reformer og økonomisk relevant utvikling, gjerne i kombinasjon med *folkeforflytninger*, er alle eksempel på nødvendige taktiske tiltak som må tilpasses den lokale situasjon. Det var ved hjelp av slike tiltak, og med et godt blikk for den lokale etniske og religiøse situasjon, at britene slo ned den kommunistledende geriljabevegelsen i Malaysia på 1950-tallet; ikke ved å bruke betydelige militære styrker som sådan (29).

6 AVSLUTNING MED DISKUSJON

6.1 Generelt om de to formene for krig

Ved å kontrastere to ledende militære teoretikere som Mao Zedong og Karl von Clausewitz, kan en se at vi i dag står overfor to svært forskjellige konsepter for moderne krigføring. Begge former har sine sterke og svake sider, noe en også i dag ser i den *praksis* som utøves i de mange opprørs- og geriljakriger rundt omkring i verden.

Mao's syn at såkalte avgjørende slag ikke uten videre kan "påpakkes" en geriljabevegelse, er her en viktig faktor. Nettopp opprørsstyrkenes mangel på "fast form", gjør det mulig for disse å unngå avgjørende slag i de tidlige faser under en konflikt. Mao's råd var at i opprørskrig burde man alltid ta sikte på en langvarig krigføring, og der man forsøkte å utvikle en folkelig støtte og utnytte denne til å skaffe seg bl a forsyninger og rekrutter. Statsmaktene vil da sakte men sikkert bli brutt ned, og opprørerne ville til slutt kunne erobre byene og overta samfunnsmakten.

Selv om Clausewitz og Mao har klart forskjellige utgangspunkt og går helt forskjellige veier når de beskriver krigføringens kunst, betyr ikke dette at den ene har rett og den andre tar feil. Det er mer fruktbart å se det slik at begge stort sett er korrekte i sine analyser. Begge kan være korrekt fordi hver av dem beskriver en spesiell form for krigføring, h h v "nasjonalstat versus nasjonalstat" for Clausewitz's del og "nasjonalstat versus opprørere" for Mao's del.

Om man aksepterer denne delingen er det også enklere å forstå og forklare hvorfor de konvensjonelle militære styrker historisk har hatt relativt begrenset suksess når disse har

vært benyttet mot "ikke-stater"; d v s mot godt organiserte og ledede opprørsbevegelser. Eksempel på dette er Vietnam i Kambodsja (mot Røde Khmer), Frankrike i Algerie (mot FNL) og amerikanerne i Vietnam og senest i Somalia (26, 27).

Det avgjørende er trolig at i motsetning til under krig mellom stater, har såkalt "nonstate warfare" *ett* viktig hovedtrekk. Opprørsbevegelsen kan kun rammes effektivt på *en* måte: Når opprørsbevegelsen skilles fra sin grunnpilar av folkelig støtte, vil den raskt bli utsatt for et sannsynligvis knusende nederlag. Dersom man skal holde seg til det clausewitziske begrepsapparatet, er det *sybiosen mellom opprørere og folkelig støtte* som er "center of gravity" i "nonstate warfare". Kan statsmakten (og dens hjelpere innenlands og evt fra utlandet) oppnå å skape et effektivt skille mellom opprørerne og den folkelige støtten, kan evt opprørerne slås relativt raskt. Følgelig vil den mest rasjonelle målsetting alltid være å arbeide for en slik splittelse, d v s at å skape denne splittelsen burde være den fremste målsetting i alle *militære* operasjoner mot en opprørsbevegelse (18).

I praksis vil det være store praktiske problemer for en nasjonalstat, med eller uten utenlandsk hjelp, å gjennomføre de nødvendige reformer og iverksette en effektiv motstrategi i tide. Blant annet vil mange av reformene "skade" interessene til grupper som støtter regimet, noe som reduserer reformiveren, eller umuliggjør disse i første omgang. Men på tross av dette: Nøkkelen til alle former for effektiv opprørsbekjempelse er å separere opprørerne fra sin folkelige støtte. Uten at man lykkes i dette viktige første skritt, vil militærmakt som rettes mot opprørsbevegelsen normalt få svært begrenset effekt.

6.2 Strategiens utforming er av betydning i moderne krigføring

Trolig er det i dag mulig å snakke om en sekvensiell og en parallell strategi. Dersom vi tar utgangspunkt i det clausewitziske tyngdepunktbegrepet (se pkt 5.3), finnes det to helt forskjellige strategier som kan benyttes når disse skal bekjempes under en konflikt/krig. Den klassiske formen for strategi forutsetter at man *prioriterer* mellom tyngdepunktene og setter inn ressursene for å ta det som er høyest prioritert først, slik at man derigjennom kan stanse konflikten. Som alt nevnt tidligere opererer Clausewitz med tilsammen fem tyngdepunkt: (i) knuse fiendens hær, (ii) innta fiendens hovedstad, (iii) angripe fiendens viktigste allierte og om nødvendig også: (iv) lederen personlig og (v) folkeopinionen (1).

Når prioriteringen er slik, skyldes dette ikke minst den våpentekniske og taktiske situasjon i Clausewitz sin egen samtid. Denne satte klare rammer for hvordan tyngdepunktene kunne angripes; både hovedstaden, lederskapet og folket var *bak* fronten, og kunne derfor ikke angripes før hæren var slått. Den klassiske strategi er altså *sekvensiell*, ved at man angriper et tyngdepunkt om gangen.

I begynnelsen av dette århundre gjorde den teknologiske utvikling det mulig å angripe fiendens hjemmefront. Luftskip og relativt enkle krigsfly hadde allerede under første verdenskrig antydning av hvilket potensiale som lå i denne nye våpendimensjonen. Luftmakt

ville i fremtiden kunne brukes til direkte angrep bak fiendens frontlinjer, for å ramme mål og dermed knekke fiendens evne og vilje til å føre krigen videre. I 1921 hevdet f eks italieneren Giulio Douhet at neste krig ville bli avgjort av bombeflyet. Alt som krevdes for fremtiden var noen dagers massivt angrep med fly, rettet mot motstanderens byer, industrier og politiske sentra (24). Den svenske essayist Peter Englund tolker dette som et forsøk på å gjenopprette krigen som *et rasjonelt politisk instrument* og mener at tankegangen vant stor gjenklang fordi den syntes å gjøre det mulig å føre krig på en hurtig og "klinisk" måte, fjernt fra de forferdelige slakteriene i skyttergravene under Den første verdenskrig.

I ettertid ser man klarere at det ikke var samsvar mellom den militære tenkning og den teknologiske utvikling – luftvåpnet var ikke tilstrekkelig teknologisk utviklet til å gjennomføre luftmaktstrategenes operative konsepter. Men de hadde vist at det fantes en ny tilnærming til strategi. Ved introduksjonen av flyet ble det mulig å angripe *flere av tyngdepunktene samtidig* og dette er kjernen i det som i dag gjerne kalles *parallelstrategien*. Ved å rette massive, overraskende og presise angrep mot "alle" fiendens tyngdepunkter samtidig, vil mulighetene for å knekke fiendens vilje i krigens innledende fase være store. Teorien går tilbake til strateger som italieneren Douhet og amerikaneren Mitchell, og tilhengere av strategien vil hevde at Gulfkrigen viste at det nå er samsvar mellom teori og teknologi. Det kan imidlertid reises flere kritiske spørsmål til denne strategien. Foruten problemer med å identifisere, treffe og vurdere skadene på de forskjellige målene, er der to mer grunnleggende spørsmål som må stilles: (i) Kan alle problemene i en krig løses med militære midler alene? og (ii) er de tyngdepunkter som teorien peker ut nødvendigvis de som er avgjørende for utfallet av krigen?

Den klassiske militærteoretikeren Sun Tzu ville avgjort ha svart nei på begge spørsmål siden han har en annen forståelse av tyngdepunktbegrepet: Først bør fiendens planer angripes, og hvis ikke dette er tilstrekkelig, angripes hans allianser, deretter hans hær og som siste utvei, inntas fiendens byer. I denne oppstillingen er innbakt en forestilling om at fiendens vilje kan knekkes allerede ved "ødeleggelsen" av det første tyngdepunktet (27).

Mens Clausewitz forutsetter at alle tyngdepunktene angripes ved hjelp av militære styrker, er det hos Sun Tzu primært et politisk og diplomatisk mål å påvirke *fiendens plan* og *fiendens allianser*. Først når dette har mislyktes blir det aktuelt å ødelegge det tredje tyngdepunktet: Fiendens hær. Sun Tzu's teori betrakter de militære styrker som et element i en overordnet politisk/militær strategi.

I konflikter med ikke-statlige aktører, kan det som tidligere antydnet være vanskelig å finne de relevante strategiske tyngdepunkter. Den kubanske revolusjonen startet f eks med et totalt mislykket opprør i Moncada i 1953 og en for opprørerne enda større militær katastrofe etter en invasjon i Granma i 1956. De to militære nederlagene førte imidlertid til en *politisk reisning* på Kuba og starten på geriljakrigen. Årsaken var trolig primært at disse

områdene var meget myteomspunnet i kubansk historie, først som følge av kampene mot det spanske og siden mot det amerikanske overherredømme (27).

Vi vil kunne finne tilsvarende symbolbelastede områder i andre konfliktområder som kan være med til å forklare tilsynelatende ulogiske handlingsmønstre. Fra et militært perspektiv kan altså denne form for krig være helt *asymmetrisk* i den forstand at bruk av en overlegen militær kapasitet *kan* forårsake nederlag på andre "fronter" – f eks brudd i allianser og koalisjoner, politiske og diplomatiske forviklinger, problemer med hjemmeopinionen, etc. Dette betyr at både spektret av de strategiske tyngdepunkter og midlene som skal brukes mot dem, normalt må utvides radikalt hvis vi skal gripe aktivt inn for å stanse denne type konflikter, og ha håp om å lykkes.

Den eneste av de klassiske militærteoretikere som anlegger et videre perspektiv på strategiens fundament er Sun Tzu. Han opererer som nevnt med strategiske tyngdepunkter som både er av politisk, diplomatisk og militær karakter, og med en helt annen prioritering enn Clausewitz, nemlig: (i) fiendens planer, (ii) fiendens allianser, (iii) fiendens hærer, og til sist (iv) fiendens byer (27).

Den grunnleggende tese i Sun Tzus bok *Krigskunsten* er altså å overvinne fienden ved hjelp av visdom og ikke kun ved bruk av makt. For ham var en "krig" ikke bare en kamp mellom militære styrker, men en omfattende konflikt som både dekket politikk, økonomi, militære styrker og diplomati. Han bruker altså et mer omfattende krigsbegrep enn militære planleggere er vant til å arbeide med, hvor det militære element er et *nødvendig*, men ikke alltid det viktigste, element i en "krigssituasjon". Trolig er det i dag mye å hente fra denne tankegangen, gitt den nye politiske og strategiske situasjon i verden.

Den type interne- og statsdannelses- eller statsoppløsende konflikter vi her taler om, betegnet den sveitsiske militærteoretikeren Jomini for "anskuelseskriger", altså kriger om forskjellige politiske og religiøse meninger. Om disse sier han at det er et uegnet middel for *trede part* å angripe med militære styrker for å avgjøre krigen. For

" . . . å forsøke å holde tilbake en slik mobb med våpenmakt er som å holde tilbake en mineeksplosjon når kruttet allerede er antent. Det er mye bedre å avvente eksplosjonen og etterpå f eks fylle opp krateret, enn å forsøke å hindre den og forsvinne i forsøket" (27).

Med andre ord er *timing* helt avgjørende i slike konflikter, både når det gjelder virkemidler og angrep på utvalgte strategiske tyngdepunkter. Hvis vi ser på den aktuelle konflikten i Bosnia, tyder mye på at NATO satte inn sine anstrengelser på riktig tidspunkt; nemlig etter at krigstrettheten hadde begynt å vise seg og etter at det internasjonale samfunns politiske, økonomiske og diplomatiske innsats, samt internasjonal militær tilstedeværelse, hadde lyktes med å hindre konflikten i å spre seg utover det opprinnelige området. Hvorvidt dette vil sikre en varig fred er vanskeligere å si, men kritikerne mot bl a en

famlende FN-innsats glemmer ofte å ta hensyn til timing-faktorens betydning for at partene skal være villig til å slutte fred over hode (26).

6.3 Konklusjon

I årene som kommer vil vi trolig se relativt få "klassiske" kriger mellom nasjonalstater. I stedet vil trenden i retning av "nonstate warfare" sannsynligvis holde seg, gitt de mange og sterke spenninger som eksisterer innen svært mange av særlig landene i den tredje verden. Behovet for å studere de forskjellige typer konflikter er følgelig stort også for Norges del. Ikke minst med tanke på den etterhvert høyere profil som internasjonal innsats også har fått i den norske politiske virkelighet, er behovet for innsikt i fremmede forhold økende.

Litteratur

Oversikten gir referanse til aktuelle bøker og tidsskrifter som diskuterer sentrale sider ved moderne krigføring.

- (1) Clausewitz C von (1993): *On War*, (Edited and translated by M Howard and P Paret), Everyman's Library, Copyright Princeton Univ Press, Random House, UK.
- (2) Mao Tsetung (1976): *Om den langvarige krigen*, Oktober forlag A/S, Oslo.
- (3) Mao Tsetung (1967): *Sitater fra formann Mao Tsetung*, Forlaget for fremmede språk, Peking.
- (4) Howard M (1991): *The Lessons of History*, Clarendon Press, Oxford, UK.
- (5) Aron R (1985): *On War*, (Oversatt fra fransk av T Kilmartin), Lanham Univ Press of America (original 1957).
- (6) Guderian H (1992): *Achtung – Panzer V, The Development of Armoured Forces, Their Tactics and Operational Potential*, Arms and Armour, London (original 1937).
- (7) Pustay J (1966): *Counterinsurgency Warfare*, New York.
- (8) Messenger C (1991): *The Art of Blitzkrieg*, Jan Allan LTD, London.
- (9) Corum J S (1992): *The Roots of Blitzkrieg, Hans von Seeckt and German Military Reform*, Univ Press of Kansas, USA.
- (10) Paret P (ed) (1986): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Oxford Univ Press, Oxford, UK.
- (11) Minh H C (1967): *On Revolution, Selected Writings, 1920–1966* (Ed B B Fall), Fredr A Praeger, Washington.

- (12) Simpkin R E (1985): *Race to the Swift, Thoughts on Twenty-First Century Warfare*, Brassey's Defence Publ, London.
- (13) Rosen S P (1991): *Winning the Next War, Innovation and the Modern Military*, Cornell Univ Press, Ithaca, USA.
- (14) Gooch J (Ed) (1995): *Airpower – Theory and Practice*, Frank Cass, London.
- (15) General Giap V N (1970): *Banner of People's War, the Party's Military Line*, Pall Mall Press, London.
- (16) Ewald J von (1991): *Treatise on Partisan Warfare*, (Oversatt og bearbeidet til engelsk av R A Selig og D C Skaggs), Greenwood Press, New York, USA.
- (17) Joes A J (1992): *Modern Guerrilla Insurgency*, Praeger, Westport, CT, USA.
- (18) Col Barnett J R (1994): *Nonstate War*, artikkel i *Marine Corps Gazette*, USA, 85-89.
- (19) Harmon C C (1992): *The Purposes of Terrorism Within Insurgency: Shining Path in Peru*, fra *Small Wars and Insurgencies*, Vol 3, No 2, London, UK, 170-190.
- (20) Donnell J C (1967): *Viet Cong Recruitment: Why and How Men Join*, Memorandum RM-5486-1-ISA/ARPA, RAND, Santa Monica, Ca, USA.
- (21) Leites N (1969): *The Viet Cong Style of Politics*, Memo RM-5487-1-ISA/ARPA, RAND, Santa Monica, Ca, USA.
- (22) Gat A (1991): *The Origins of Military Thought, From the Enlightenment to Clausewitz* (paperback – utgave 1991), Oxford Historical Monographs, Clarendon Press, Oxford, UK.
- (23) Gat A (1992): *The Development of Military Thought: The Nineteenth Century*, Clarendon Press, Oxford, UK.
- (24) Rekkedal N M, Lütken C A, Johansen T (1992): *Utviklingen av moderne krigføring – Introduksjon til det sentrale militærteoretiske og teknologiske grunnlag for moderne militærmakt*, FFI/RAPPORT-92/5027.
- (25) Granholm N, Omang F H, Tjøstheim I (1995): *Kosmos eller kaos, Om internasjonale kriser og aksjoner i 1990-årene, Konfliktyper og håndteringspotensiale*, FFI/RAPPORT-95/00123.
- (26) Eriksson P, Rekkedal N M, Strømmen W (1995): *Militær informasjon ved internasjonale operasjoner (En fellesrapport mellom FFI og FOA)*, FFI/RAPPORT-95/02445.
- (27) Tjøstheim I (1995): *Generell militærteori i forhold til internasjonal militær innsats*, Forelesning, FFI-seminar, 26 september.

- (28) Mao Tsetung (1967): *On Protracted War, Selected Military Writings of Mao Tsetung* (Peking; Foreign Language Press).
- (29) Rekkedal N M (1980): *The Destruction of Oppression: Insurgency and Counter-Insurgency in South Vietnam 1954 to 1965*, Universitet i Bergen.
- (30) Rekkedal N M (1995): *Militærteori for en ny tid*, FFI "Mikroskopet", mai.
- (31) *Military Review* (1994/1995): *Spesialnummer: Controlling Chaos ?*, desember 1994/januar/februar 1995; Spesielt artikkelen skrevet av Steven Matz: *A Strategic Context for Third Tier Conflict*, er viktig for synspunktene her (Fort Leavenworth, KS, USA).
- (32) Ogarkov N V (et al), eds (1983): *Military Encyclopedia Dictionary*, s 151, Military Publ House, Moskva.
- (33) Zisk K M (1993): *Engaging the Enemy, Organization theory and Soviet military innovation, 1955–1991*, Princetown Univ Press, Princeton, NJ, USA.
- (34) Isby D C (1988): *Weapons and Tactics of the Soviet Army (Revised ed)*; JANEs, UK.
- (35) Warden III Col J A (1989): *The Air Campaign, Planning for Combat*, Pergamon–Brassey's, NY, USA.